

Pagina 2

■ ACTUALITATEA
PENTRU TINERET

- Bucureștii - azi
- Concerte și simfonii
- Muzeul de istorie

- Scriitorul tânăr la maturitate
- Gh. Schwartz : „Misiunea fundamentală a scriitorului este de a scrie cărți cit mai bune”

Pagina 3

Pagina 5

- Cronica literară de Al. Piru
- Proza argheziană
- Atitudini, dezbatere, controverse
- Poemele adolescenței

- Poeme de Cezar Baltag
- Poeme de dragoste de Ioana Proca
- Proză de Victor Beda

Paginile 6-7

SALA
DE
LECTURA

Proletari din toate țările, uniți-vă!

Scînteia

SUPLIMENT LITERAR-ARTISTIC

tinerețului

Anul VIII

Nr. 34 (361)

12 pagini — 3 lei

Simbătă

27 august

1988

Înălțător moment

Marea noastră sărbătoare națională a prilejuit un înălțător moment de strălucit bilanț pentru poporul român care, puternic angajat în transpunerea în viață a istoricelor hotărâri ale Congresului al XIII-lea și ale Conferinței Naționale ale partidului înfăptuiește, sub conducerea clarvăzătoare a celui mai iubit fiu al națiunii, tovarășul Nicolae Ceaușescu, destinul comunist al patriei.

23 August 1988 a marcat, prin urmare, o nouă și remarcabilă treaptă în minunata construcție istorică pe care poporul nostru o zidește dovedind excepționalele sale calități de popor al edificării pașnice, de hărnicie, dăruire, elan, incandescentă conștiință revoluționară, fermitate în acțiune și încredere nestrămutată în viitor. Desfășurată în prezența tovarășului Nicolae Ceaușescu și a tovarășei Elena Ceaușescu, vibranta manifestare populară din Capitală a dat pregnantă expresie sentimentelor fierbinți, de prețuire, de adevizune exemplară la cauza partidului, la ideile profund revoluționare ale tovarășului Nicolae Ceaușescu, secretarul general al partidului, față de personalitatea de excepție a celui care se află în fruntea destinului comunist al României socialiste. Impresionanta manifestare populară, desfășurată într-o însuflețitoare atmosferă patriotică, s-a relevat astfel ca o expresie elocventă a unității de neclintit a întregului popor în jurul partidului, a secretarului său general, fiind, totodată, prin întregul program, un vibrant omagiu adus epocii de glorie a istoriei noastre, strălucitului său ctitor, tovarășul Nicolae Ceaușescu. Sărbătorind ziua de 23 August, am cinstit nu numai actul istoric-revoluționar de acum 44 de ani, începutul revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă, ci și drumul de glorie parcurs de popor în aceste aproape patru decenii și jumătate, mai ales după epocalul Congres al IX-lea al partidului când, prin muncă dăruită, punându-și pe deplin în valoare virtuțile creatoare, oamenii României socialiste, ur-

„SUPLIMENTUL LITERAR-ARTISTIC”
(Continuare în pag. a II-a)

August sculptind o zi de vară
Vamă de jertfă și izbîndă
În care mulți s-au dus să moară
Ca libertatea să n-o vindă.

O zi de veacuri așteptată —
În care-un neam nebiruit
Istoriei cerind răsplătă
O dreaptă cale si-a croit.

Popor, partid, conducător

Mulți semănară-al țării lut
Cu trupul și credința lor,
Clădind în noi ne-nfrîntul scut
Pe-al libertății sfînt ogor.

Luptînd, urcaram multe trepte
Și ne-am aduce mult aminte —
Ca să trăim în vremuri drepte
Arăm și-acum prin oseminte...

August sculptind o zi de vară
August mereu biruitor
E țara azi mindră, unită —
Popor, partid, conducător.

DUMITRU DUMITRICA

Astăzi, acum, țara întregă
pulsează generos în mijlocul oamenilor săi.

România, cuvînt plin de măreție, ecou al construcțiilor înalte, zîmbește prin ochiul ei veșnic tînăr.

Cuvîntul patrie face ca inima scriitorului să tresalte de emoție și bucurie. Mulți nu pot trăi fără acest acasă nici măcar o zi. Pana lor este patria. Ei nu pot exista în afara patriei lor. Viața scriitorului este viața patriei sale.

O dimineață de vară cu străzi fremătînd optimist în-

tr-un torent uman ce curge
continuu ca un vulcan aprins
în miez de august. Mă las
îmbrățișat de chipuri
bronzate de soare ce trec cu

cuvintele lor sînt cuvintele
mele și le inspir ca pe ceva
vital, de mult cunoscut, cu
îz ancestral.

Acasă

elan tineresc, cu priviri serene,
pași fermi...

Da! Acasă, acasă mea...
Mă identific cu fiecare din
acești minunați trecători;

Și numai aici, în spațiul
patriei mele simt cum metafora
mării sublim îmi descoperă
fruntea uneori oboșită,
alteori tristă. Și numai

aici, între piscurile Carpaților
mei simt cum pe ochi se lasă
o răcoare plăcută, o verdeață
pe inimă, ce se identifică cu
verdele munților mei. Și numai
aici, unde Dumnezeu curge
mai limpede îmi simt timpurile
vibrînd a pace și dulce suris
de cer românesc.

Astăzi, acum, aici, în această
zi de august, se deschid
magistrale care doborîră
obstacole, însemne ale
unui timp nou.

CRISTIAN-MUGUR
ARGESANU

Pagina 9

- Responsabilitatea față de Eminescu

- „Eminescu și Conta” de Dumitru Velea

- Text inedit de Șerban Cioculescu
- Cărți traduse : Gombrowicz
- Eseu : Un simptom și propria sa explicare

Pagina 10

Pagina 11

- Serialul nostru : Borges despre Borges
- Popasuri : Dresda renăscută
- Tabela de marcaj

Șef de secție la Muzeul de istorie al R.S.R.

Dezbateri

București — capitala patriei în anii de mărețe împliniri ale Epocii Nicolae Ceaușescu a fost tema dezbaterii ce a avut loc la Clubul Republica. Publicul — în majoritate tineri muncitori — a urmărit cu interes intervențiile profesorilor dr. Panait I. Panait și Petre Dache. Cu această ocazie s-a vernisat și o expoziție care ilustrează transformările capitalei patriei în anii glorioși ai acestei epoci. (F.P.M.).

Bucureștii — azi

La Galeriile de artă ale municipiului București s-a deschis o cuprinzătoare expoziție de pictură și grafică sub genericul **Bucureștii de azi oglinđiți în arta plastică contemporană**. Un numeros public a luat parte la vernisajul expoziției iar criticii de artă Nicolae Delaport și Lucian Masek au vorbit despre tema de mai sus (F.M.).

„Înșir-te mărgărite!”

Un grup de înimoși și talentați artiști amatori aparținând Clubului Sindicatului Sanitar —

Spitalul nr. 2 din Tirgoviste — unitate în care profesionalismul și competența se îmbină cu

arta — au pus în scenă feeria de inspirație folclorică națională „Înșir-te mărgărite” a lui Victor Eitimi. Realizată de colectivul acestei unități sanitare în colaborare cu Opera Română și Teatrul „Ion Creangă”, spectacolul, în regia artistică a lui Dumitru Veseliu, pe un text adaptat de dr. Cornel Stoica, constituie o versiune foarte izbită a piesei ce incintă miile de spectatori țirgoviste de toate virstele. „Am urmărit cu acest spectacol, ne-a mărturisit dr. Cornel Stoica, regizor tehnic al spectacolului, iar în viața de toate zilele directorul spitalului țirgovistean, să reluăm tradiția teatrului popular din orașul nostru. Ceea ce am reușit demonstrăm că teatrul țirgovistean are resurse deosebite: dincolo de activitatea profesională, medicii și asistentele medicale, elevii de la cercul de balet și de la Liceul sanitar s-au intrat pe sine. A fost o frumoasă risipă de idei, talent și inspirație într-un spectacol de înaltă ținută spirituală”. (A. Șandru).

Mamaia '88

În seara zilei de 31 august se va deschide, în stațiunea Mamaia, o nouă ediție a **Concursului de creație și interpretare de muzică ușoară românească**. Competiția va cuprinde 44 de noi lucrări muzicale scrise de 30 de compozitori. În cadrul concursului de interpretare vor evolua 28 de tineri cîntăreți. În afara competiției vor cânta laureații din anii trecuți (Alina Mavrodin, Daniel Iordăchioaie, Cătălin Crișan), cit și solisti binecunoscuți ai scenei românești de muzică ușoară — Corina Chiriac, Mihaela Runcanu, Mihai Constantinescu, Loredana Groza, Elena Cirstea, Ștefan Ilruseă, Vasile Șeicaru.

Concerte și simfonii

Casa de discuri „Electrecord” a imprimat o simfonie (nr. 5) de **Anatol Vieru**, scrisă pentru cor și orchestră și inspirată din poezia eminesciană. În același perimetru al muzicii culte a apărut un disc ce cuprinde cinci concerte pentru două-patru clavecine și orchestră, de J.S. Bach, precum și discul omagial **Cella Delavrancea**, cu muzică de Chopin și Bach în interpretarea cunoscutei personalități a culturii noastre.

Vă place Brahms?

În aceste zile la Sala Mică a Palatului R.S.R. poate fi vizionată cunoscuta ecranizare a romanului lui Françoise Sagan, „Vă place Brahms?” cu Yves Montand, Ingrid Bergman și Anthony Perkins. De săptămîna viitoare, cinefililor li se propune o nouă întîlnire cu o creație de referință a cinematografului sovietic: „Omul de pe bulevardul Capucinilor”. (F. Popa).

După amieze muzeale

● „Arta în slujba aspirațiilor de libertate, independență și progres social” — a fost tema manifestării desfășurate la Secția de artă a Muzeului de istorie și artă al municipiului București (Palatul Sutu). Au participat Sabina Ivașcu și Aura Popescu, care au prezentat publicului interesante referate despre rolul social al artei.

● La Muzeul Th. Aman, în

prezența unui public tînăr și dornic de instruire, **Alexandru Seferovici** a vorbit pe tema „August 1944, oglinđiți în arta plastică românească”, prezentînd frumoasa tradiție a artiștilor români care și-au ales acest generos subiect pentru operele lor.

La Operă

După cîteva **Recitaluri de canto și un Recital de muzică românească**, la care și-au dat concursul cei mai buni artiști ai **Operei Române**, stagiunea esti-

vală a acestei instituții se va încheia, cu un ultim spectacol, pe 30 august (la pian Adriana Zăgrecan și Anca Sonea). Cea de-a 104-a stagiune a Operei Române se va deschide în ziua de 16 septembrie cu un **Concert extraordinar**. (F.P.).

Salon muzical

La Biblioteca municipală „Mihail Sadoveanu”, muzicologul **Petre Codreanu** va prezenta, miercuri 7 septembrie, ora 18, o **istorie a muzicii în capodoperă**. Acțiunea se va desfășura în cadrul **Salonului muzical** — o frumoasă inițiativă intrată în tradiția bibliotecii. (F.P.).

Deloc „biografii anonime”

Într-un număr dens, numărul 7, revista **Cîntarea României** inserează și un scenariu epic, „Biografii anonime”, semnat de **Alexandru Dan Popescu**. Prezența serioasă și discretă în publicistica noastră, **Alexandru Dan Popescu** reușește acum să facă dovada unui fin observator al caracterelor, al unui scriitor implicat cu întreaga responsabilitate în realitate. O probă, astfel, însăși plasaarea acțiunii în zona unei permanente confruntări între trecut și prezent, momentul de referință constituindu-l actul istoric de la 23 August 1944. (S. C.).

Studioul tînărului interpret

La Muzeul C. I. și C. C. Notara a avut loc, în cadrul ciclului intitulat **După amiaza muzeală**, o manifestare complexă: **Studioul tînărului interpret**. A conferențiat **prof. Dorina Tănase**, după care a urmat un recital de pian susținut de laureații ai Festivalului național „Cîntarea României”.

Lecturi fundamentale Delavrancea

Apt întotdeauna pentru meditație și gînd îmbogățit, scriitorul român s-a găsit în postură de romantic chiar și atunci cînd în perimetrul artei sale se produceau inovații și aveau loc experimente dintre cele mai originale. Dispoziția lui pentru fior romantic, pentru o peisagistică sufletească densă și nuanțată a fost (și încă este), adesea, pregnantă. Și datătoare, și acum, în climat post-modernist, de surprinzătoare valențe artistice. Evident, deci, că a fi romantic în literatura română a începutului acestui secol nu surprinde pe nimeni. Delavrancea este, iată, un caz de romantic întîrziat, cu o structură aparte și o excelentă expresie artistică (literară). Și nu numai în proza sa — literatură de o valoare indubitabilă — ci și într-un domeniu unde nuanțările psihologice par a fi mai greu de atins. Este vorba, se înțelege, de dramaturgia lui Delavrancea — un teritoriu de accentuată forță emoțională al acestui literat care s-a manifestat și ca un orator de neuitat. Trilogia dramaturgică a lui Delavrancea — scrisă în numai doi ani (1909 și 1910) — lămurește, artistic, momente înălțătoare din istoria noastră. Oratorul cu suflet romantic care era B. Delavrancea a reușit să ducă pe scena de teatru — loc unde opera literară intră în atingere cu inefabilul existenței, al vieții — o pagină din gloria poporului român. **Apus de Soare, Viforul și Luceafărul** fac parte din marea zestre a teatrului nostru. Capodoperă, **Apus de Soare** a pus pentru totdeauna în mișcare, în viziunea urmasilor, una dintre figurile exemplare ale trecutului nostru — Ștefan cel Mare. Probabil nici o altă creație literară despre Ștefan cel Mare nu ne va mai face să ne schimbăm imaginea atît de bine conturată cum e cea dată de piesa lui Delavrancea — **Apus de Soare**. Ștefan cel Mare din **Apus de Soare** nu este un personaj inventat, ci e chiar Ștefan cel din tradiția populară, e Ștefan cel din istorie și nu un personaj de istorie intrat în literatură. Literatura a făcut din umbra sa un personaj exemplar, credibil omește.

Înălțător moment

(Urmare din pag. 1)

mind neabătut înaltul exemplu al tovarășului Nicolae Ceaușescu, dau dimensiuni epopeice celei mai strălucite pagini de istorie, epocii înscrise cu litere de aur în cronică neamului — „Epoca Nicolae Ceaușescu”. Fierbinte omagiu adus conducătorului partidului și statului nostru, tovarășului Nicolae Ceaușescu, de zecile de mii de cetățeni ai Capitalei, ai atît de reinnoitului București, a însemnat, de asemenea, un angajament de inimă și conștiință al nostru, al tuturor, că vom continua marea operă inițiată de Eroul între eroii

neamului, că nu vom precupeți nici un efort pentru a obține, în anii „Epocii Nicolae Ceaușescu”, noi și înălțătoare izbînzii.

Un moment deosebit al bilanțului nostru de faptă și conștiință revoluționară l-a constituit, în cadrul adunării festive consacrate împlinirii a 44 de ani de la victoria revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă, Cuvîntarea tovarășei Elena Ceaușescu — o amplă analiză a anilor de împliniri socialiste începuți în acel istoric 23 August 1944. Și un generos indemn, totodată, de a continua, cu noi forțe, cu și mai multă dăruire, marea

operă de edificare socialistă și comunistă. În Cuvîntarea sa, tovarășa Elena Ceaușescu arăta: „La aniversarea victoriei revoluției de eliberare socială și națională de la 23 August 1944, exprimîndu-ne deplina mîndrie pentru mărețele înfăptuiri obținute în anii construcției socialiste, să ne angajăm să facem totul pentru dezvoltarea continuă a patriei noastre și ridicarea ei pe noi culmi de progres și civilizație! Să acționăm cu toate forțele pentru îndeplinirea neabătută a planului pe acest an și pe întregul cincinal, a tuturor planurilor și programelor de dezvoltare economică și socială a patriei!”

— Intrînd în sălile Muzeului Național ai impresia că o miraculoasă mașină a timpului ne duce înapoi în negura veacurilor. Ce înseamnă o vizită la muzeu?

— Înseamnă o ilustrare vie a celor învățate din manual, dar și o trecere dincolo de manual. Prin mijlocirea a numeroase documente se poate urmări așteptarea multimilenară a vechimii, continuității și unității noastre în spațiul carpato-dunărean-pontic. Patrimoniul muzeului nostru este de o inestimabilă bogăție, fiecare document poartă o cetea originalității și a contribuției pe care a adus-o poporul nostru la înflorirea civilizației universale.

— Pentru cei care nu au urcat încă treptele clădirii monumentale care adăpostește muzeul, v-aș ruga ci teva cuvinte de prezentare.

— Numărul obiectelor expuse pe o suprafață de 15 000 mp depășește 100 000, începînd cu cele mai vechi dovezi ale existenței omului pe teritoriul patriei noastre și mergînd pînă în zilele noastre. Uriașa zestre informativă este organizată în expoziții ce tratează perioade mari ale istoriei noastre (străveche, veche, medie, modernă, contemporană) căroră li se adaugă **Tezaurul istoric, Cabinetul numismatic, Lapidariumul istoric** precum și importanta expoziție omagială „Dovezi ale dragostei, înalte științe și profunde precizări de care se bucură președintele Nicolae Ceaușescu și tovarășa Elena Ceaușescu, ale amplelor relații de prietenie și colaborare dintre poporul român și popoarele altor țări”.

— Știm că organizați și expoziții temporare.

— În fiecare din ultimii 15 ani muzeul a organizat cîte o expoziție în holul mare, dedicată celui mai important eveniment istoric aniversativ al anului: în 1986 expoziția dedicată aniversării a 65 de ani de la făurirea P.C.R.; în 1987 — 40 de ani de la proclamarea Republicii, iar în 1988 este în pregătire expoziția „70 de ani de la făurirea statului național unitar român, 1918—1988”.

— Care sînt noutățile ultimilor ani?

— Expozițiile noastre se îmbogățesc anual cu noi dovezi arheologice, istorice, numismatice și epigrafice, provenite din cercetările arheologice, achiziții, donații. Descoperirile importante ale ultimilor ani sînt: tezaurul din aur de la Hinova, cuprinzînd 9 000 de piese — cel mai important tezaur după Cloșca cu puile de aur; acestuia i se adaugă diadema de aur descoperită la Bunești, în Moldova; cel mai recent, de anul trecut, este tezaurul de la Hirsova.

— Ce întreprindeți pentru a vi-i apropia pe tineri?

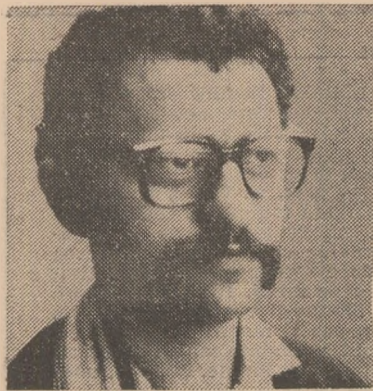
— Organizăm în sălile muzeului, pentru elevi lecții și expuneri pe teme de istorie, ilustrate cu exponate aflate în muzeu; de mai mulți ani am inițiat diverse concursuri care, prin tematică au virtuți formativ-educative. Organizăm de asemenea numeroase activități politico-educative: conferințe, simpozioane, dezbateri ș.a. relevîndu-se în mod deosebit marile realizări și împliniri din anii socialismului, îndeosebi după Congresul al IX-lea al partidului, în glorioasa „Epocă Nicolae Ceaușescu”.

— Muzeul Național este o originală școală a sentimentului patriotic.

— Fără îndoială. Nu pe vorbe, ci pe fapte de istorie ne tragem izvoarele patriotismului. Iar cei care trebuie să le cunoască în primul rînd sînt tinerii, să știe cui datorează personalitatea, demnitatea, limba pe care o vorbim, cultura și deci să-și iubească patria din adîncul inimii, pentru că tot ceea ce sîntem datorăm patriei.

ARETA ȘANDRU

Gheorghe Schwartz

„Misiunea fundamentală a scriitorului este de a scrie cărți cât mai bune“

— Stimate Gheorghe Schwartz, sinteti un scriitor „aproiat de epica de analiză, dar și de ironia fină, parabola și parodie, de construcție epică vastă“ — afirmă criticul Alexandru Ruja. De la romanul de debut, Martorul, premiat de C.C. al U.T.C., au trecut șaisprezece ani, trecere materializată în scrierea a nouă cărți, cu o periodicitate de una la mai puțin de doi ani. Pentru un prozator, respectiv romancier, este un ritm atins de puțini scriitori...

— Încep prin a vă contrazice: am scris mult mai mult în perioada la care vă referiți, dar nu cred că tot ce pui pe hirtie trebuie neapărat și publicat. Unele lucruri se mai maturizează și iau calea tiparului după ani și ani — citeodată cind nici tu însuși nu te mai aștepti —, altele rămân la stadiul de simple crochieri și, în sfârșit, nu puține încercări sînt absolut ratate. Dar, am convingerea, nici acestea din urmă nu constituie o pierdere de vreme în munca autorului lor, dacă nu de altceva, măcar pentru că ele cristalizează idei (nerealizate artistic) și mențin scriitorul în priză. Asumându-mi statutul de scriitor, mă așez zilnic în fața mașinii de scris, la fel cum zilnic mă duc și la școală unde lucrez de douăzeci de ani, de cind am fost reparatizat în acel loc după absolvirea facultății. Și, scriind zilnic, foile se adună...

Apoi au mai fost și multe articole și vreo... zece piese de teatru... Revenind la întrebare, lucrurile sînt cu mult mai simple: considerînd scrisul drept o meserie, ești obligat să lucrezi din greu. — S-a spus despre dv. că dovedești un apetit deosebit pentru construcțiile vaste (Pietrele, A treia zi, Om și lege) și că începerea construcției unui nou edificiu epic este anunțată de cite un volum pregătit (Castelul albastru, premergător romanului Om și lege). Validați această afirmație?

— Nu. Ar însemna să diminuez nepermis statutul prozei scurte. Povestirea își are drepturile ei, la fel ca și romanul, democrația genurilor părintu-mi-se esențială în tentativa de a putea aborda fără prejudecăți o literatură. De altfel, citeva reviste au inițiat periodic anchete în legătură cu proza scurtă, răspunsurile au conținut mereu declarații de dragoste la adresa genului, criticii s-au entuziasmat. Dar am învățat pe propria piele că la noi un volum de povestiri nu se bucură de presa dedicată unui roman. „Să fim serioși! — spun aceiași critici — să ne ocupăm de lucruri importante!“ Castelul albastru, pentru că l-ați amintit, o carte aproape total ignorată, a apărut cu totul întâmplător cu puțin înaintea romanului Om și lege. Momentul lansării pe piața literară ar fi putut la fel de bine să fi fost și invers. Maximele-minimele n-au „pregătit un roman“ pentru simplul motiv că au fost tipărite după Efectul P și nu invers? (Deși despre Maximele-minimele s-a scris că ar reprezenta un evident progres — la ora apariției — în scrisul meu. Un progres față de ce? S-a ignorat faptul că acest volum de povestiri ar fi putut fi „prima mea carte“, fiind scris în mare parte încă înaintea Martorului. Este însă la fel de adevărat că i-au trebuit șaisprezece ani pentru a-și găsi forma actuală și, mai ales, un editor dispus s-o accepte).

Mai există și un alt aspect: fiecare carte, roman sau proză scurtă, pregătește nu neapărat volumul următor, dar în mod sigur volumele următoare. Lucrînd acum la un ciclu cu adevărat vast, sînt pe deplin conștient că nu m-aș fi putut apuca de el dacă n-aș fi avut în spate cărțile scrise. În această privință, alți romanele cit și proza scurtă mă ajută în aceeași măsură.

— Ciclul epic, folosind documentul și ficțiunea literară, urmărește, prin timp, viața unui oraș și a oamenilor integrați în destinul său, constatînd că toposul predilect al prozatorului, statuat ca teritoriu distinct în literatura contemporană este Lugoju primului deceniu postbelic. Explicați vă rog această motivație.

— Nu numai primul deceniu postbelic, ci, în intenție, perioada de la mijlocul secolului trecut și pînă astăzi. Prin cele patru romane publicate din acest ciclu (Pietrele, A treia zi, Spitalul, Om și lege), am acoperit — măcar ca timp istoric — o parte a acestui plan. Nu știu dacă voi apuca să duc la capăt această tentativă, pe care deocamdată am părăsit-o. Dar, repet, cu reușitele și eșecurile ei, a reprezentat o încercare fără de care n-aș putea scrie ceea ce scriu acum.

De ce Lugoju? Asta este mult mai simplu: pentru că m-am născut la Lugoju, pentru că am copilărit acolo, pentru că strămoșii și părinții mei sînt înmormîntați acolo. Moștenirea străbunilor și experiențele timpurii sînt foarte importante în viața unui scriitor, mulți nici

nu încearcă să se mai elibereze vreodată de ele. La toate acestea se mai adaugă o spiritualitate deosebită a cetățenilor Lugojuului, dată de condițiile social-istorice în care s-a dezvoltat orașul. A te naște undeva anume este o șansă teribilă și în mod cu totul și cu totul minunat, toți beneficiem de această șansă...

— Michel Butor spune *) că „orice ficțiune se inscrie în spațiul nostru ca o călătorie și, în această privință, se poate afirma că ea constituie tema fundamentală a oricărui literaturii românești“. În Efectul P se pare că se simte mai mult această „călătorie“...

— Nu știu dacă în Efectul P se simte mai mult sau mai puțin această „călătorie“ decît în celelalte cărți ale mele. Eu nu urmăresc decît aceleași citeva „obsesii“ în tot ceea ce scriu.

În lumea antică, înainte de a se dedica unei profesii, tinerii erau trimiși în călătorii de inițiere. Printre altele, era și acesta un mod de captare a epicului. Astăzi informațiile se compensează reciproc mai lesne, dar cuprinderea realității a rămas la fel de dificilă.

— În același roman ați experimentat o tehnică interesantă — contrapunctul temporal — reușind să conturați o densitate sau o profunzime psihologică...

— Timpul este o pre-judecată. El operează asupra judecăților noastre și le dă coerența cu care sîntem obișnuiți. Rupindu-l, putem ajunge la relații surprinzătoare și la noi coerențe. Doar că atunci cind jocul acesta devine gratuit, esafodajul se prăbușește.

În fond, pre-judecata de care vorbeam se manifestă și la nivelul participării afective: gîndurile noastre se îndroaptă mereu inevitabil spre un trecut subiectiv și spre un viitor ipotetic. Prezentul ne preocupă prea puțin gîndurile.

— Referindu-ne la conștiința scriitorului, mi-așe îngădui să-l citez pe unul din personajele dv., Poolo: „sîntem cuplați pentru timpul pe care-l trăim; dacă am trăi mai mult, clipele...“ și vă întreb în ce măsură se realizează această cuplare în creația pe care ne-o propuneți?

— Eu uit asemenea unui bătrîn: uit extraordinar de multe lucruri, figuri, acțiuni, personaje. Imi uit cu desăvîrșire propriile cărți. Cind redactez un capitol, trebuie să recitesc cele anterioare și o fac de parcă aș parcurge un text total străin, în care recunosc ici-colo vechi prieteni. Dar replica pe care ați citat-o n-am uitat-o. Ea se referă la un amănunt pe care îl omit mulți, atunci cind exclamă: „Ehei, de aș trăi o mie de ani!“... El, bine, dacă respectivul ar trăi cu adevărat un mileniu încheiat, tot ceea ce și-a propus pentru intervalul respectiv el, bărbatul cu o speranță de viață de 70 de ani, n-ar avea nici o valoare. Simplificînd, ar fi același lucru ca și cind un cetățean înalt de cincisprezece centimetri ar trebui să-și ducă „traiul normal“ printre noi. Problemele sale ar rămîne diferite nu numai în relațiile lui față de noi, ceilalți. Ele nu s-ar rezolva doar confecționîndu-i-se obiecte corespunzătoare la scară. Și dacă am fi cu toții doar de cincisprezece centimetri înălțime? Credeți că aspirațiile și dezamăgirile noastre ar fi aceleași, dar simplificate de atitea ori?

În această privință pot fi liniștit: „cuplarea“ se realizează perfect în ceea ce scriu. Asta atîta timp cit și cititorii mei vor trăi cu conștiința că viața lor se va încadra în parametrii cu care noi, cei de azi, ne-am obișnuit. Pe urmă... Pe urmă cărțile mele (și ale celorlalți), vor părea niște ciudățenii la fel de enigmatice ca și acele ființe inteligente ce-și făceau atitea probleme pentru minuscula lor viață de citeva zeci de ani.

— Fiind un romancier prin excelență, care este, după opinia dv., locul romanului în ierarhia literară?

— Am spus-o mai sus: cred într-o deplină egalitate a tuturor genurilor și formelor de exprimare artistică. De ce să facă romanul excepție?

— Trăiți și creați într-un spațiu geografic ce constituie o poartă de cultură, unde, împreună cu alți tineri scriitori alcătuiți un cenaclu al Uniunii Scriitorilor. Care este rostul acestui cenaclu?

— Eu nu sînt arădean decît prin adopțiune, dar m-am implicat în viața acestui oraș cu o veche tradiție culturală. Am avut șansa să vin aici tocmă cind se termina „exodul“ debutanților spre Capitală și, împreună cu alți autori, am rămas la Arad.

Într-adevăr, acum cenaclu „Lucian Blaga“, cu o vechime de peste patru decenii, poartă și titlul de „Cenaclu al

Uniunii Scriitorilor“ (fapt ce nu i-a schimbat cu absolut nimic viața reală). El a devenit azi instituția care suplinește o revistă, o universitate, o editură. În felul acesta, aici se petrece viața internă a literaturii, iar scriitorii arădeni, membri ai cenaclului, participă cu zeci de conferințe, mese rotunde, întîlniri cu cititorii, articole de presă etc. La popularizarea literaturii, însă și a picturii (există la Arad o foarte puternică filială a U.A.P.-ului), la comentarea spectacolelor teatrului și a concertelor filarmonicii, a muzeului, artiștilor fotografi, păpușarilor și a tuturor celor ce se străduiesc să mențină un climat artistic. Cenaclu are șansa de a fi animat de un conducător ce i se dedică plener, prozatorul Florin Bănescu, a cărui publicistică de susținere a valorilor locale nu cred că este mai restrînsă decît literatura lui propriuzisă (care nici ea nu este puțină). La Arad trăiesc azi peste cincizeci de autori de carte tipărită, dintre care opt membri ai Uniunii Scriitorilor. La Arad vin anual 1—2 premii de debut ale editurilor, dar și alte premii literare. Din lista lungă a celor ce au scos cărți, trăind și muncind aici, voi cita, din lipsă de spațiu doar citeva: Ilie Măduță, Lucian Emandi, Vasile Dan, Horia Ungureanu, Ondrej Stefanko, Pavol Bujtar, Iwan Miroslov Ambrus, Dagmar Maria Anika, Cornel Marandiu, Dumitru Toma, Ligia Tomșa, Dorel Sibii, Iuliana Petrian, Ligia Holuță, Romulus Bucur, Dumitru Siniteanu, Ștefan Doval, Gheorghe Mocuța, Nicolae Aniței, Francisc Vinganu, Iulian Negrilă, Ovidiu Pecican, Alexandru Pecican, Lucilia Dinescu, Teodor Frâncu, Viorel Gheorghiuță, Nicolae Nicoară, Monica Rodica Iacob, precum și „veteranii“ Gheorghe Moțiu și Petre Bortoș.

Cenaclu mai are încă un rost: acela de a fi o școală nu numai pentru viitorii scriitori, dar și pentru mulțimea de cititori. Foarte mulți tineri au învățat aici nu numai să guste literatura, dar chiar să și vorbească în public. Cenaclu nu este în stare să fabrice genii, nici măcar scriitori. Însă el poate păstra un climat de urbanitate culturală, de respect față de actul creator. Ceea ce, cred, este foarte mare lucru.

— Acceptați sau respingeți ideea de provincialism în literatură?

— S-a spus de nenumărate ori că nu există scriitori provinciali decît în funcție de valoarea operei lor, putînd fi bucureșteni mai provinciali decît un autor pe un vîrf de munte. Bănuiesc că unii autori sînt bintuiți de complexe serioase, alfel acest „dosar închis“ n-ar mai fi vînturat atît de des prin tot felul de anchete.

— Se poate vorbi despre o geografie literară?

— Da, dar formularea (fericită, de altfel) tînde să se toacăscă de o bruscă și prea multă folosință. În publicistica noastră se fac asemenea greșeli, cind teme interesante sînt „tocate“ de niște intervenții anoste, redundante, nemaiispitind pe nimeni să citească al optulea articol — care poate e bun — după ce a parcurs alte șapte luări de cuvînt ce n-au adus nimic nou. (Vezi cazul „postmodernismului“, dar și altele). Citeodată unele formulări sînt de-a dreptul indecente prin lipsă de profesionalism și tendențiozitate. Iată, ceea ce am discutat noi mai înainte despre cele ce se petrec la Arad reprezentînd crîmpeie din această geografie literară.

— Care este misiunea scriitorului român contemporan?

— Misiunea fundamentală a scriitorului român contemporan este aceea de a scrie cărți (cit mai) bune. Doar odată îndeplinită această datorie, putem vorbi și despre sarcini „derivate“, „specifice“ etc.

— Ce se prefigurează pe masa dv. de lucru în aceste momente?

— Ca să fiu sincer, așteptam cu nerăbdare această întrebare pentru simplul motiv că reprezintă tot ceea ce mă interesează mai mult.

Ca tot scriitorul român ce se respectă, scriu, bineînțeles, un ciclu. Am pornit de la o realitate foarte la îndemînă: puțini dintre noi sînt în posesia unor arbori genealogici ai familiilor lor, iar dacă pentru părinți și bunici putem să vărsăm lacrimi, atașamentul afectiv față de străbunici este pur teoretic. Dar dacă ne gîndim că într-un secol sînt doar patru generații, înseamnă că doar o sută de strămoși ne despart de căderea Babilonului, adică de un eveniment petrecut acum două mii cinci sute de ani. (Ceea ce s-a întîmplat mai înainte se pierde în legendă). Cind știi că tu însuși reprezînți un procent de istorie, atît relațiile tale cu străbunii, cit și conștiința propriei

tale importanțe, dar și a răspunderii ce-ți revine față de istorie se transformă. „Negura istoriei“ și „hăul trecutului“... De cite ori n-am auzit aceste formulări! E adevărat că vagi, dar mereu cu un efect descurajant. Însă lucrurile parcă se simt altfel cind știu că locul meu în marea trecere este atît de însemnat, parcă nimicnicia mea nu mi se pare atît de strivitoare. Vorbeam mai sus despre timpul „pentru care sîntem cuplați“. Poate cîștigînd această nouă conștiință, de apartenență atît de nemijlocită la istorie, reușim nu numai să privim spre o altă (nouă) dimensiune a existenței noastre, ci să și acționăm asupra ei. Cind faptele acestea se vor petrece intrinsec, timpul își va face datoria, operînd ca o pre-judecată.

Dar să revenim, pornind de la ideea de mai sus mi-am imaginat un ciclu de o sută de mici romane despre cei o sută de bărbați care au umplut în ordine cronologică intervalul ultimilor noștri două mii cinci sute de ani. Deci o sută de biografii din tată în fiu. Cei O Sută se numește acest ciclu și-l pomenesc la prezent pentru că, de acum, o parte din el există. Primul volum, din cele opt proiectate, Anabasis, sper să poată fi judecat cit de curînd de cititori, al doilea, ecce homo, își așteaptă rîndul.

— Prezența recognoscibilă a realității în imaginea artistică este de mult căutată de estetică. Despre raporturile dintre ficțiune și realitate în proza pe care o scrieți, aș dori să vorbim în continuare...

— În cadrul Celor O Sută, raportul realitate — ficțiune se dovedește a fi într-adevăr o problemă. Dar nu mult diferită decît aceea din alte cărți. Pentru a relata viața unui general athenian sau cea a unui învățat alexandrin a trebuit să mă informez nu numai cu date strict concrete, dar și cu spiritul vremurilor respective: de pildă, ce obișnuia să spună omul acela într-o anumită situație și ce n-ar fi rostit nici în ruptul capului cu aceeași ocazie. Însă pentru aceasta am fost obligat să descopăr o mulțime de amănunte, multe dintre ele foarte interesante. Totuși, în cea mai mare parte toate informațiile rămîn în subsidiar, altele răzbat ca elemente de decor. Cu cit recuzita va fi mai discretă, cu atît personajele se vor plimba mai neîngrădite prin scenă. Mai ales că doar un anacronism ar trebui să atragă în mod fîpător atenția asupra sa, ca orice corp străin într-un fundal omogen. Pe de altă parte, se pune problema identității personajelor: Cei O Sută se mișcă în preajma multor figuri cunoscute în istorie. Printre nume atestate mișună altele fictive. Lor trebuie să li se confecționeze o biografie pe măsură. Cind eroii intră în relații reciproce normale, raportul dintre realitate și ficțiune se rezolvă prin dizolvarea imaginarii în atestat. Trecutul nostru este plin de evenimente. N-am găsit încă nici o etapă pe care s-o pot folosi pentru „a mă relaxa“. Nenumărate dintre aceste evenimente sînt și noduri epice generoase, oferînd sugestii; soluții nebănuite, relații inedite. Scribul, așternînd pe hirtie istoria Celor O Sută, vede trecutul într-un fel anume și nu este întotdeauna de acord cu eroii săi. Însă el speră că alternativele propuse pot interesa și pe alții.

— Despre romanul Pietrele s-a spus că este o proză experimentală lăsînd impresia de baroc, prin alăturarea unor procedee narative moderne inaderente între ele și, mai ales, prin supraîncălzirea factorului temporal. Sînt aceste elemente ale tehnicii romanești pe care le utilizați în ceea ce scrieți acum?

— O sută de biografii condensate îngăduie folosirea a nenumărate tehnici narative. Dar o inaderență venită din aleatoriu poate duce la o construcție haotică. În schimb, timpul imi permite multiple soluții: alături de căderile în istorie, pe care le-am folosit și altădată, acum aceste „ieșiri din prezent“ se pot realiza în ambele sensuri. „Nimic nu-i nou sub soare“, iată un lucru ce mi se relevă atît de des.

— Credeți într-o posibilă ecranizare a unuia dintre romanele pe care le-ați publicat?

— Teoretic, orice text scris poate fi și ecranizat. Un regizor genial ar putea face un film și după cartea de telefon. (Deși eu nu văd ce rost ar avea). Mi-ar plăcea un film după Spitalul. Dar eu nu sînt nici regizor și nici producător. În măsura în care s-au turnat pelicule remarcabile și după cărți mai proaste decît cele scrise de mine, dar și ecranizări lamentabile după capodopere, n-am de unde să știu ce soartă le este destinată romanelor mele.

GEORGE SCHINTEIE

*) M. Butor, „Repertoriu“, Col. Escuri, Ed. Univers, Buc. — '79, p. 69.

CARTEA DE POEZIE

Continuarea poemului *)

Aspirația lui Cornel Brahaș, așa cum ni se dezvăluie ea în *Sfîrșit de vinătoare*, ultima (și cea mai valoroasă) carte de poeme apărută a acestui autor, este crearea unui spațiu securizant, protejat de o ușoară aură fantastă, în care să se poată desfășura nestingherite îndelungi distilări ale realului. În mod paradoxal (sau, poate, defel paradoxal), acest spațiu îl constituie tocmai poemul, iar ceea ce se urmărește a se obține după treceri multiple prin inedite filtre emoționale și ideatice este tocmai ființa poemului. Deci poemul este loc al acțiunii întru configurarea poemului. Procesul este condiționat de legile de transmutație ale unei alchimii personale. Există și o declarație de principii în acest sens, de abia disimulată sub hlamida poetizării: „care este sublimul acestei zile? / mă numesc omul reîntors / am amintirile identice cu mine / și părul ordonat // mă numesc omul reîntors / în echivalența albastră / am fost erou / respir aerul din pumn // prin hublou — ochiul ca dezvăluit al geografiei // nu e mare lucru să te numești om reîntors / (vers trecut — se reduce) / nu e mare lucru să fi suport / într-o / murmurare a fragilului” (*De câteva zile poem*). Faptul că poemul citat a fost așezat în deschiderea volumului nu mi se pare lipsit de importanță, ci, dimpotrivă, semnificativ pentru o programatică atitudine. Poetul este „omul reîntors” din repetate — dar totdeauna irepetabile identice — expediții de re-cunoaștere în cotidian. El poate fi martor implicat („am fost erou”) sau neimplicat („prin hublou” — distanțarea asigură imparțialitatea) la un „dezvăluit al geografiei”, înțeles aici, în sens larg, ca manifestarea mirabilă și metamorfică a realității. Autoclaustrat, apoi, în spațiul său securizant, poetul cercetează senzațiile genuine, ținute acum captive („respir aerul din pumn”), și ambiționează să clădească pe umerii poemului „murmurarea fragilului”. O asemenea ambiție necesită, spre împlinire, un teritoriu de exprimare vast. *Sfîrșit de vinătoare* poartă subtilul „versuri” (nu „poeme”), ceea ce, date fiind și unele particularități ale grafiei, mă face să bănuiesc că se intenționează, de fapt, *continuarea poemului* de la o secvență la alta. Versurile au o tăietură ciudată, ele se articulează „prin salturi”, peste apreciable distanțe în continuumul logic comun. Este sesizabilă în poezia lui Cornel Brahaș o evasi-permanentă fugă în metaforă, folosită copios nu atât pentru inzordonarea facilă a faptelor „vinate” din contingent, ci, mai cu seamă, în ideea de a conferi acestora mereu jinduita prospețime, o nouă cale de acces, pertinentă, spre înțelegerea contemporanilor dintr-un secol care a cunoscut (aproape) toate experiențele posibile. Iată un montaj de imagini, aparent disparate, prin care se mărturisește iubirea: „fluturile din mine se uită fix la fluturile din tine / elefantul din mine jinduieste elefantul din tine / tigrul din mine ascultă de tigrul din tine / trandafirul din mine repetă trandafirul din tine / pleoapele se gudură pe lângă fiecare / eu mai sint / dar sint pe negîndite (amin poezia / pentru sănătatea de-o zi) pe coama dealului / rulează scene din filmul „Moara cu noroc” / jos la gîrlă sălciile fac figurație impresionistă / plopii — nu e culoare pe care ei să n-o gîndească / în uniformă pădurii străbune / tu — / ... / peste rouă, singură floarea de mac — o îmbujorare în profunzime / și-un trup de om puțin cit sărutat” (*Te iubesc*). În laboratorului mai mult sau mai puțin secret al poemului, Cornel Brahaș descoperă voluptatea de a analiza totul (inclusiv pe sine!), într-un discurs voalato-criptic punctat de izbucniri colocoivale, melancolice, sarcastice sau lirice. *Sfîrșit de vinătoare* fascinează printr-o direcție a emoției intelectuale, elaborată în accepția bună a cuvintului, cu certă știință poetică.

*) Cornel Brahaș — *Sfîrșit de vinătoare*, Ed. Cartea Românească, 1988.

CARTEA DE PUBLICISTICĂ

Demitizarea ficțiunii *)

Există o magie a reportajului (exercitată atât asupra cititorilor, cit și, în sesizabilă măsură, asupra scriitorilor), conceput a fi relatarea „cea mai directă” din cotidian, și există o fascinație pe care o emană spre ceilalți „figura” reporterului, înțeles a fi unul dintre personajele lesne observabile ale mitologiei create, zi după zi, de către actualitatea mereu în ofensivă. Cele două fenomene — care țin, totuși, de mecanismele literaturii (mai exact, de o extinsă sociologie a literaturii) — nu datează de ieri — de azi în cîmpul de forțe al publicisticii, ci cam din secolul trecut, cînd a survenit necesitatea de a nuanța în cheie narativă informațiile senzaționale și exotice, spre potolirea, în egală măsură, a foamei de noutate și a foamei de istorisire proprii publicului. Persistența în timp a amintirilor fenomene mărturisește despre vitalitatea de sorginte protelcă a unui gen marginalizat în spațiul literaturii, uneori pe drept alteori pe nedrept. Necesitatea de a nuanța în cheie narativă informația iml pare a constitui caracteristica definitorie pentru condiția reportajului, ea manifestîndu-se însă diferit în contexte diferite. Spre exemplu, dacă ne gîndim, cu oarece grabă, la marii reporteri ai jurnalisticii noastre interbelice, ne vin în minte imediat numele lui Geo Bogza, pentru reportajul „de vizuine”, și Brunea Fox, pentru reportajul „de senzație”. Ambii căutau ineditul și îl revelau în montura solemn-fastuoasă sau numai vivace a unor ficțiuni adevărate. De fapt, cuantumul de inedit se datora nu atât faptului relatat, cit textului care îl relatea, cu alte cuvinte „privirii” care vedea altfel ipostazele banalului. O asemenea reportericească privire, totdeauna scormonitoare, totdeauna neplumuită de poncife și de crusta de opacitate semantică pe care viziunea rutinieră o așterne peste oamenii, întîmplările și lucrurile din imediata noastră apropiere, posedă și Cornel Nistorescu. În ultima sa carte apărută, *Proprietarul de iluzii*, este amintit de două ori, de altfel, numele lui Geo Bogza — e drept, fără a se insista asupra unei anume relații și fără a aluncea în teoretizări partizane, mai mult ca o invocatie. Semnifică invocarea aceasta, recunoașterea apartenenței la o școală scriitoricească, recunoașterea magistrului ca model? Inclîn să cred că da. Dar recunoașterea publică și dovezile furnizate de text vizează mai degrabă postura de magistrul a lui Geo Bogza, ca instanță etică și artistică confraternă menită a direcționa cu larghețe, și mai puțin pe cea de model, de scriitură aplicată mimetic pe un alt real. Cornel Nistorescu nu face parte din categoria reporterilor comozî (sintagma ar trebui să sufere de viciul incompatibilității între termenii) care înregistrează în dulce apatie datele și le transmit spre pagina tipărită fardată gros cu culorile conformismului. El este, poate în cel mai bun înțeles al cuvintului, „reporterul frenetic” (desigur, nu singurul în presa noastră actuală), cel a cărui neliniștită și fertilă căutare nu se manifestă doar prin cutreierarea alertă a geografiei fizice, ci și prin aflarea „răbdătoare a unei geografii a sensurilor existențiale. Reporterul nu descrie, ci scrie. Dă puțină atenție aparențelor și se străduiește să degajeze din noianul turbionar al amănuntelor cite unei întîmplări esența. Îi repugnă platitudinea, ideile prefabricate și drumurile stilistice prea deseori bătute. Ambiția lui este de a lumina cealaltă față, puțin sau de fel cunoscută, a obișnuitului. Ambiția lui mai este și de a demonstra că se poate scrie viu, incitant, mai presus de toate convingător, deci adevărat. În luptă acerbă (și dreaptă!) cu șabloanele de gîndire și simțire, facilitează resurrecția realității „așa cum este ea”. Tînde, deci, la demitizarea ficțiunii, înțelesă aici, ca o contrafacere a genuinului, turnat în tiparele mistificatoare ale locului comun. Dar „ficțiunea” nu este identică cu „fictivul”, iar pentru a lăsa să palpate la vedere destinele unor contemporani de-ai noștri se impune structurarea acestor destine pe coordonatele narațiunii, încheierea lor într-o poveste care să păstreze și să emită

vibrația autentică a trăitului. Demitizarea ficțiunii (o ficțiune demonetizată, osificată, devenită caducă în raport cu realitatea) se face tot cu instrumentele ficțiunii (o ficțiune înnoitoare în ceea ce privește formele, energică, deloc dedată idilizării). Un chirurg, în *Să bată, să bată, să bată!*, opinează: „Ce importanță are gargara (nu cea cu ceai de mușețel — n.n.)? Pierzi sau cîștigi! Dincolo nu e decît vorbărie. L-ai urnit pe unul care aștepta prea mult în stația care duce spre neant, perfect, și-ai făcut datoria, spală-te pe miini, fumează o țigară și șterge-o acasă și iubește-ți nevasta și ascultă muzică. Nu pierde vremea și nu-ți bate joc de ea, colorînd-o cu stupizenii și cuvînte inutile”. Dar nu toate cuvintele sînt stupide și inutile. Ele sînt, uneori, la fel de necesare ca și intervenția precisă a bisturiului. Și atunci cînd apare cuvîntul, apare și ficțiunea, mal precis spus, se fac simțite legile ei de ființare. Fără de ficțiune nu se poate. Nu se poate să scriem cîștit și adevărat despre viața noastră sau despre viețile altora. De acord, în reportajele lui Cornel Nistorescu imaginația nu infiripă personaje și întîmplări. Dar numai în misterioasa ei capacitate de a pătrunde dincolo de mișcarea haotică a evenimentelor, de a configura cauzele și resorturile acestora, rezidă puterea reporterului/scriitorului, puterea de a ordona infîmplătorul din existența cotidiană și de a infățișa pe aceasta de-abia acum adevărată. În reportajele din *Proprietarul de iluzii* ficțiunea nu este prezentă ab inițiu, dar legile ei imuabile acționează. Cornel Nistorescu ia faptele nude și le montează într-un anumit fel pentru a le încărca de un anumit sens, pe care el îl consideră a fi cel autentic. A mixa întîmplări adevărate pentru a accede la o finalitate înseamnă tot a „face ficțiune”. Secvențele din *Să bată, să bată, să bată!* sînt ale unui film turnat „pe viu” într-o clinică de cardiologie, dar ca orice film, fie el și documentar, și acesta are o temă, vrea să spună ceva — ceva despre fragilitatea temătoare a unor ființe umane confruntate cu moartea și despre țaria altor ființe umane de a înfrunța moartea, țarie ivită tocmai din conștiința dureroasă a amintirii fragilității. Secvențele din *Mahala* — ultimele fotografii (1970) trasează, cu voluptatea povestitorului împătimit de obiceiul/arta care îl ține în stăpînire, istorii de familie și vorbesc despre vitalitatea unei comunități. Secvențele din *Proiect de lume fără ferestre* constituie o zguduitoare coborîre în mijlocul celor care nu pot cunoaște lumina și, paradoxal poate, o tragedie optimistă, dovedind nu atât adaptabilitatea omului, cit puterea lui de stăpîni soarta. Secvențele din *Proprietarul de iluzii* alcătuiesc curgera unui destin dramatic. Cornel Nistorescu este, de fapt, un prozator, de forță și de subtilitate în același timp, care se ignoră (? !). Oamenii întîlniți în realitate devin în reportajele sale personaje, unele memorabile, pentru că astfel reușesc să ne împărtășească mai deplin fărîma lor incandescentă de adevăr. El are știința și obișnuința frazelor cu finețe tensionate între cei doi poli: al concretului și al metaforei, de sintagmă sau de construcție. Textele dobîndesc vioiciune din alternarea rostirii concise, de factură filmică, cu rostirea amplă, de factură poetică: „Iată o armătură originală, din lemn de pe vremea romanilor. O, minunatul de lemn, deseori e mai aproape de eternitate decît noi, cîteva mii de sclavi n-au lăsat decît niște găuri, în vreme ce el, brad bătrîn și nepăsător, în loc să cînte în vînt, trece prin secole și măsoară vremea cu nepăsare, e orb și mut și, dacă-l scoți afară, se carbonizează în cîteva minute. Și muzeograful îmi arăta o vină de aur, un filon gros, și mă uitam la el pedepsitor, ca la un dop de sticlă de bere, ca la un castravete putrezit și în reacția mea era și răzburarea pentru cei răpuși în nebuna cursă a aurlului: acesta este un orizont abandonat” (*Intunericul galben*). Reportajele lui Cornel Nistorescu dovedesc nu doar profesionalitatea impecabilă a gazetarului, ci, mult mai important, talentul scriitorului, dăruirea sa întru aflarea adevărului despre întîmplări cotidiene și destine contemporane, pe cale literară.

Comentarii de GABRIEL RUSU

*) Cornel Nistorescu — *Proprietarul de iluzii*, Ed. Cartea Românească, 1988.

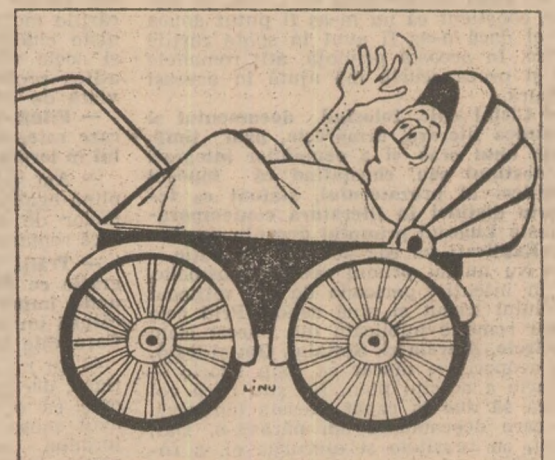
Clasicii — cărți noi

Alături de preocupările pentru promovarea și afirmarea creației literare „la zi”, editurile noastre manifestă, fără excepție, o grijă deosebită pentru valorificarea moștenirii clasice. Este un gest cultural semnificativ, cu profunde reverberații în conștiința contemporanilor, o punte de spiritualitate peste timp ce contribuie la îmbogățirea tradițiilor literaturii noastre și, totodată, la diversificarea peisajului editorial și a formelor de expresie literară. Desigur, numărul cel mai mare de editări din clasici îl vom întîlni la „Minerva”, editură specializată. Impresionează la această editură nu numai numărul de apariții, ci și diversitatea de colecții și serii. Bineînțeles, pe primul loc se află excelenta colecție veterană *Biblioteca pentru toți*. Alături de aceasta, „Minerva” are o serie de *Opere*, o foarte bună serie

Arcade, o altă serie *Documente literare*, apoi seriile *Patrimoniu*, *Memorialistică*, *Restituito*, *Universitas*, *Meșterul Manole*, precum și atât de folositoarea serie *Introducere în opera lui...* De referință este și colecția *Scriitori români*. Nu lipsesc din cataloagele editurii nici „edițiile de autor”. Deci, o mare varietate de teme și domenii, instructive, cu uz didactic, pentru informare etc., etc. Dintre autorii și scrierile din acest an, de la Editura „Minerva”, menționăm *Scrieri*, vol. 4, de Mihai Ralea, *Opere*, vol. 5, de Mihail Sadoveanu, *Opere*, vol. 11 (*Trilogia cosmologică*) de Lucian Blaga, cele două romane (*Manoil*, *Elena*) ale lui Dimitrie Bolintineanu, vol.1 din *Correspondența* lui C.A. Rosetti, antologia de proză *Patima dreptății* de D. Corbea, proză de Hortensia Papadat-

Bengescu — *Femeia în fața oglinzii*, vol. 13 din *Opere* de Ion Agârbiceanu, un volum de *Versuri* de Tudor Arghezi, volumele V și VI din seria *Opere* de Ion Ghica, proză de Mateiu I. Caragiale (*Pajere*, *Remember*, *Craii de Curtea-Veche*), romanul *Neamul Șoimăreștilor* de Mihail Sadoveanu, o culegere de versuri (*Pagini alese*) aparținînd poezului M. Săulescu, culegerea de *Insemnări și polemici* de G. Călinescu, *Nuvele* de Dailiu Zamfirescu, *Pe drumuri de munte* de Calistrat Hogas, vol. I și II din *Studii de lingvistică și filologie* de B.P. Hasdeu, romanul *Fecior de slugă* de N.D. Cocca, vol. II din *Contribuții critice* (Felix Anderca), vol. 10 din *Opere* de D. Bolintineanu (Publicistică), teatru (*Suflete tari*, *Jocul ieilor*) de Camil Petrescu (E. M.).

Cronica literară în linii frunte de LINU

Livius Ciocârliie, *Clopotul scufundat*, roman Editura Cartea Românească, 1988. Livius Ciocârliie studiază cu multă atenție — chiar cu o atenție obsesivă — tot ce face parte din ființa sa.

Cronica literară

de AL. PIRU

Iată o temă despre care, să recunoaștem de la început, nu e deloc ușor să scrii. Până în prezent proza lui Arghezi, sector la fel de important ca și poezia, n-a fost analizată decât în parte de critică și niciodată în totalitate. O primă dificultate stă în vastitatea acestui sector al creației argheziene, al doilea în faptul că ediția de Scrieri, începută în 1962, nu e încă încheiată. Dacă e adevărat planul ei tipărit în cel de al treizecilea volum, ar mai fi de publicat încă trei volume, unul de versuri și alte două probabil de proze cu titlurile: *Pe sopite și Parenteze*. S-ar ajunge astfel la patruzeci de volume, din care au apărut până în prezent 37. Din acestea, primele, cinci sunt versuri originale și traduse, al șaselea, *Ce-ai cu mine, vintule*, e subintitulat *Poeme*, iar de la al șaptelea înainte subtitlul este invariabil *Proze*, chiar și în cazul romanelor *Ochii Maicii Domnului* și *Cimitirul Buna-Vestire*, pe care Arghezi și le numește poeme. Prin urmare, Adrian Anghelescu, autorul studiului *Barocul în proza lui Arghezi* (Minerva, 1988), a avut în vedere pentru moment 29 de volume (două fiind de teatru), un total de peste 9.000 de pagini. În fine, a treia dificultate vine din varietatea acestei proze care conține romane (*Lina* e intitulat chiar așa), schițe, pamflete, note de călătorie, portrete, un fel de tratat de morală practică, cronici

teatrale, cronici plastice, articole de ziar etc., etc., autorul denumindu-le cind *Poeme*, cind *Tablete*, cind *Subiecte*, *Profiluri*, *Semne* cu crcionul, *Schițe de portret*, *Corțina*, *Pensula și dalta*, *Timpuri de cronică* etc. Un volum e de *Cuvinte potrivite...* și *incrucisate*. În timpul vieții autorului au apărut numai șaisprezece volume, restul fiind postume. De la volumul al treizeci și unulea, ediția e îngrijită de Mitzura Arghezi. Volumul al 37-lea conține traducerea romanului (numit și acesta tot poem), *Suflete moarte* de N. V. Gogol (traducerea e în colaborare cu Ionel Țăranu, Iancu Linde și Rostislav Donici).

Scriind în 1972 despre *Cuvinte potrivite*, Pompiliu Constantinescu îl numește pe Arghezi „un mare romantic”. Formula e păstrată în 1930 și, pentru prozele din *Icoane de lemn*: „Nu renunțăm la formula noastră, vom numai s-o precizăm. Starea de suflet argheziană se înglobează în acel romantism secund, inaugurat de Baudelaire, pe care s-a filtrat toată sensibilitatea dramatică a *Cuvintelor potrivite* ca și a prozei sale artistice”. E. Lovinescu vede întâi în Arghezi un fals simbolist, apoi un modernist, categorie la care-l înserează și G. Călinescu în *Istoria literaturii române*. Abia în eseu *Clasicism, romantism, baroc din Impresii asupra literaturii spaniole* (1946) aliniază pe Arghezi sviritului artist, baroc: „La noi spiritul artist de atelier e vizibil la Bolintineanu (poet foarte barochist) mai puțin poate la Macedonski, apoi la Arghezi, Blaga, Ionel Teodorescu, dar firește în felurile proprii”. Serban Cioculescu vorbind adesea despre proza artistică a lui Arghezi (vezi *Caracterul inovator al prozei argheziene*, articol din 1960, cuprins în *Argheziana*) n-a pronunțat cuvântul baroc. Abia în recenzia unei culegeri de articole critice despre Arghezi din 1981 scrie că în proza argheziană „mișună neologismele, paradoxul, invectiva stilizată baroc”. În același an 1981, vorbind în cartea sa *Clasicism și baroc în cultura europeană din*

secolul al XVIII-lea despre urit și grotesc în poezia lui Quevedo, Romul Munteanu scrie: „În viziunea grotescă și macabră despre om, cu Quevedo drumul spre Baudelaire, Eminescu și Arghezi era consolidat”, după ce notase că „spiritul barochizant, Arghezi avea un strămoș îndoărfat pe pământul spaniol, acolo unde atât de devreme cuvântul polivalent, eliberat de restricție putea să sanctifice, dar să și sorcească orice”. Dar, observă Romul Munteanu, nu-i mai puțin adevărat că la Baudelaire, Eminescu și Arghezi „retorica excesului este uneori diminuată, alteori susținută de noi mijloace literare”.

Bun cunoscător al barocului ca stil fundamental de creație (vezi și cartea sa *Virstele lui Proteu* (Eminescu, 1984), Adrian Anghelescu caută și găsește în proza lui Arghezi toate temele sau aspectele lui, distribuite în peste cincisprezece capitole cu câte trei până la paisprezece secvențe din care mai semnificative sînt *theatrum mundi*, *polis keinos* (prostul orașului), ființa hibridă (cu subdiviziunea prostului instruit), avaturile măștii (secvența omul fragmentar), lumea pe dos, subdiviziunile de la capitolul arta individualizării: prostul solemn și prostul frumos, capitoarele mișcare încremenirii interioare, viața ca preludiv al mortii, elanul ascensional, sfînxul și grădina. Nu se face însă nici o demarcație în exemplificări între prozele scurte, cele de caracter memorialistic și jurnalistic și cele de ficțiune, de dimensiuni mai mari, asociate, cum am văzut, poemului, adică poeziei în sens de creație, scrieri imaginative. Una e să aflăm un aspect baroc într-un roman și alta într-o cronică teatrală. Ce va să zică de exemplu *Calmul inversunării* în titlul capitolului al X-lea? Arghezi critică în cronicile lui teatrale pe Delavrancea, Alexandri și Duiliu Zamfirescu, autori diferiți, clasici sau romantici. Însă criteriul aprecierii nu e al barocului, ci al valorii. Militează Arghezi pentru baroc în teatru? N-o face nici cînd vorbește

de Ion Minulescu, în ultima vreme văzut și el ca autor baroc. Este adevărat apoi că Arghezi rămîne artist în tot ce scrie, totuși nu cred că trebuie să socotim din această cauză literatură și scrierile de o destinație diferită, precum cele jurnalistică. În *Argheziana* de Serban Cioculescu sînt capitole intitulate *Gazetarul*, *Criticul teatral*, *Proza politică* sînt, cu alte cuvinte, distincții, publicistica nu e chiar tot una cu literatura. Fără îndoielă că n-o socotește așa nici Adrian Anghelescu, dar cartea sa (folosită într-o formă redusă ca teză de doctorat) ar fi convins mai mult dacă descoperea stilul baroc în *Ce-ai cu mine vintule*, în *Ochii Maicii Domnului*, în *Cimitirul Buna-Vestire*, în *Tablete din țara de Kutu*.

Aș mai zice că Arghezi e totuși și un moralist și sensul moralistilor clasici, al unui La Bruyere de exemplu, observator al umanității pe latura morală și clasificator de tipuri, neinteresat de cazul particular și care deci nu moralizează, ci numai fixează categoria. Ca orice moralist, Arghezi vede simpatetic tipul, chiar cînd pornește de la un personaj real. Identificarea lui e fără folos, fiindcă autorul uită în creație punctul de plecare, trădînd modelul. Se mai recunoaște în Unanian din *Cimitirul Buna-Vestire*, N. Iorga sau în Mya Lak din *Tablete din țara de Kutu*, Mihail Dragomirescu? Și nu sînt oare utopiile de esență clasică? Nu a fost amintit, în legătură cu *Țara de Kutu*, Swift, clasic al luminilor engleze? Alții au vorbit în proza argheziană de expresionism. Aparține lui Arghezi schița din *Subiecte* intitulată *Pastorală* unde eroul are numele Ionel Lăcustă Termidor? Bineînțeles, Adrian Anghelescu știe că în secolul nostru clasicismul, romantismul, barocul nu mai au aceleași semnificații ca în secolele XVII și XVIII și că, de altfel, în stare pură n-au existat niciodată. Pentru proza lui Arghezi, barocul e o grilă, nu și o soluție axiologică. Însă o grilă folosită de Adrian Anghelescu atent și profund.

ATITUDINI, DEZBATERI, CONTROVERSE

A critica insistent critica

Descopăr în ultimul număr al revistei spaniole „Leer” („A citi”) o foarte interesantă dezbatere cu titlul „Critica literară: pentru ce? pentru cine?”. Iată, imi spun, că nu numai la noi este reinviată discuția despre critică și rolul ei, se pare că pretutindeni a devenit chiar o modă să vorbești despre critică și despre criticii literari, uneori cu admirație și respect, alteori minimalizîndu-le importanța sau contestîndu-le valoarea.

A critica critica s-a transformat în ultimul timp într-un fel de sport intelectual practicat, din păcate, fără reguli clare și constînd cel mai adesea din faulturi grosolane.

Dezbaterile despre rolul criticului literar nu au început de ieri, de azi și nu e cazul acum să le facem istoricul. Părerea că orice critic este un prozator frustrat a devenit demult un loc comun. Văzînd însă cu cită pasiune poezi și prozatori critica literară, te întrebî dacă nu cumva aceștia sînt critici frustrați, mai ales cînd le lipsește cu desăvîrsire capacitatea de a judeca literatura altora altfel decît după criteriile prin care își supraestimează opera proprie. Cine și ce anume îi conferă unul prozator dreptul de a da sfaturi unui critic literar despre felul în care trebuie scrisă o recenzie (lăsînd la o parte faptul că prozatorului însuși recenzia în sine i se pare superfluă pentru activitatea unui critic literar serios)?

Desigur, critica informativă poate părea la îndemîna oricui și cei care o practică (poeti, prozatori, critici literari) întreprînd o acțiune utilă, nu numai pentru cititori, dar și pentru critica literară însăși, anticipîndu-se astfel comentariile ample de mai tîrziu, privirile de ansamblu, studiile de istorie literară.

Paradoxal este însă că nu poezii și prozatori care publică din cînd în cînd cite o recenzie sînt criticați, ci tocmai criticii literari. Lor li se fixează drepturi și interdicții, lor li se contestă opera.

Dacă ținem seama de faptul că orice critică presupune o dezbatere de idei, criticul „criticat” ar trebui să se simtă măgălit, dacă nu chiar fericit, pentru că numai ceea ce este important are dreptul de a fi luat în seamă și supus discuțiilor. Acoasta este și ideea centrală care se desprinde din intervenția lui Rafael Conte în dezbaterile din revista „Leer”.

El citează în continuare celebra frază a lui George Steiner prin care marele critic și profesor recunoaște condiția profesională sa: „Cînd criticului îi trece prin minte să privească înapoi, el nu vede altceva decît umbra unui eunuc”. Acceptînd autocritica și ironia pe care le conțin aceste cuvinte, Rafael Conte conchide însă: „E trist să te simți eunuc, dar cine critică un critic trebuie să aibă grijă să nu se transforme în ceva și mai rău: în eunucul unui eunuc”.

I se reproșează deseori unui critic literar că nu poate exista fără opera celorlalți. Dar ce poet sau prozator adevărat poate face abstracție de ea, cine oare e capabil să scrie fără a avea conștiința clară a operei celorlalți?

În condițiile în care literatura devine tot mai mult un obiect de consum, criticul este chemat să lupte împotriva exagerărilor și simplificărilor de orice fel, împotriva avalanșei de informații deseori neselectate căreia îi este supus zilnic omul de azi.

Cititori și autori au nevoie de critica fără de care o literatură — azi mai mult ca oricînd — e de neconcepție. Stabilind clasificări inutile și restringînd critica literară românească la Maioreșcu și Călinescu nu facem altceva decît să ne recunoaștem incapacitatea de a aprecia fenomenul cultural contemporan în toată complexitatea lui. Actul critic nu trebuie redus la simpla identificare și explicare a valorii; el se bazează pe imaginația criticului literar care, inspirat, merge mai departe decît autorul operei literare dovedînd o capacitate inepuizabilă de a-și asuma personalitatea creatorului, îmbogățînd-o cu noi valențe, conferîndu-i profunzime, vitalitate, dinamism.

Inventînd un nou limbaj, o nouă structură compozițională pentru fiecare recenzie, pentru fiecare articol, pentru fiecare carte, criticul își dovedește astfel originalitatea, vocația creatoare și puterea de seducție asupra cititorului.

Mereu cu o carte în mînă, criticul rămîne un luptător solitar care are de înfruntat autori și modă literare, care se înfruntă deseori pe sine însuși, învingîndu-și prejudecățile, antipatiile și simpatii.

Se scrie azi mai mult ca oricînd, se experimentează, se inventează structuri, perspective, naratori, martori. Criticii literari (universitari sau nu) sînt primii cititori (dacă nu și singurii) ai literaturii așa-numite de avangardă. Ei au puterea și știința de a desfășura o activitate de „sacralizare” a textului făcîndu-l să funcționeze ca „literatură”, să circule ca a-tare. Cînd o carte „pentru scriitori” devine și o carte „pentru cititori”, criticul poate fi sigur că nu a greșit în interpretarea sa. Verificarea, desigur, nu se poate face decît în timp. Și atunci, de ce atîta grabă în a critica critica înainte de a avea răbdarea de a o înțelege?

MARIANA SIPOȘ

Poemele adolescenței

Fantezie cu cal de lemn

încă de la început eu am avut
un cal din lemn albastru
aripi erau minile mele fluturînd
în față și-n spate noi legănam galopam
între pereții strîmți ai camerei
pe-atunci mincam jăratîc și beam apă
neînceptută, să fiu / voinică precum

calul meu,
păstrez de-atunci multe poze / și multe
semne de rea purtare.
eu n-am fost niciodată / într-un spital
de nebuni,
o spun tuturor așa cum m-au învățat
cei de-acasă să spun

(povestea asta cu calul e o fantezie
de-a ei
încă de pe vremea cînd mă lovea cu
picioarele prin burtă)

mama mi-a spus la ureche
că am stat aproape trei săptămîni
într-un spital pe o stradă
lăturalnică și liniștită
de la periferia orașului.

eu îmi aduc chiar aminte
de o clădire albă cu o mulțime
de uși pe unde nu se putea decît intra
apoi de o curte cu iarbă înaltă
și pomi și garduri cit pomii garduri
cu ghimpi
(lipită de gard stăteam deseori noaptea
și încet plîngînd înghinam strada)

aici era internat un băiat mai mic decît
mine el
mușca asistentele de glezne le vopsea
halatele-n verde și ne injura pe toți ca
un om mare
mai tîrziu am aflat că era un copil
din flori
ce mult îl invidiam că el era un copil
născut
din flori (n-am aflat niciodată ce flori
l-au născut pe el dar de atunci am
știut că și
florile pot naște copii ca și mine).

dimineața ne scoteau asistentele în
curte
noi deoparte ele deoparte
noi ne așezam pe iarbă / și-așa ca
între copii omoram
furnici puneam doar degetul pe ele
— cine omoară mai multe furnici? —

apoi le inormintam la rădăcina
unui castan unde era un cimitir
al furnicilor

asistentele ne supravegheau și sușoteau
între ele
tot timpul notau ceva uitîndu-se la noi
ne făceau apoi niște teste lungi
și plicticoase
să vadă cît de zdraveni sîntem la minte
ele ne spuneau că se joacă puțin
cu noi
trebuia să ne prefacem că le credem
pentru că ele nu erau furnici și nici
n-ar fi încăput toate sub castan
aici veneau ai mei să mă viziteze / imi
aduceau
zăpadă colorată și tot timpul rideau
și-mi spuneau
toată lumea te așteaptă acasă

am aflat de la ei că eu sînt în
tabără că
prietenii mei mă invidiază
mama venea la mine cu multe batiste
mare curent!

într-o zi mi s-a spus că-mi vor da
drumu' acasă
dacă răspund bine la toate întrebările
și-am răspuns bine la toate întrebările

la plecare le-am strigat că acasă
am un cal și că minile mele sînt
aripile lui împreună
mîncăm jăratîc beam apă neînceptută
el mușcă
în mine cu lemnu-i albastru
și nechează ca o fanfară la mort
sub privirile îngrozite ale doctorilor
le-am strigat duce-ți-vă-n curte sub
castan
să aveți grijă de mormintele lor
auziți voi
cum cîntă greierii ca o fanfară la mort.

pe cuvîntul meu că mă simt foarte bine
cu stropitoarea să-l udați în fiecare seară
pe băiatul acela din flori să crească
mare și cu petale
am să mă legăm în față și-n spate
cu calul meu
ca un păianjen pe-o pinză.

ALINA DURBACĂ

Poeme de

Cezar
Baltag

Ultimul Orfeu

Pleci la drum singur
aşa cum ai porni
să-ţi cauţi copilăria
pentru totdeauna
pierdută

Pleci şi de astă dată
nu te mai uiţi în urmă :
nu mai e nimeni care să fie salvat
nu mai e nimic
care
să te mai poată întoarce

Se şterge dunga albastră a dealului.
Se lasă tăcere împrejur.

Şi cu tine pleacă fără
să ştim
însuşi drumul

Şi cu tine pleacă fără să ştim
însuşi
inima lumii

Afrodita Urania

Mă-intreabau copacii, oare se mai vede
oare-şi mai trimite la noi epifania
oare ne mai ştie, oare ne mai crede
prima între Parce, Afrodita Urania ?

Cind parcă anume la mijloc de lume
unde va dealul troienit de aştii
te-a chemat pe nume, te-a trimis în lume
Afrodita Urania cu ochi albaştri

Tu erai aceea, forma şi ideea
lumea fără pată-n pulbere-ntrupată ;
pentru prima dată neaua sau femeia
semn erau că fruntea cerul şi-o arată

Degete divine te-au rostit pe tine
singele din mina ei şi-a fost fintina ;
din zăpezi virgine şi venin de-albine
ţi-a turnat stăpina suflul şi ţarina

Zveltă ca fregata ai trecut prin lume
mal legind de malul firii celălalt
pină cînd geloasă umbra marii Mume
a chemat la Sine zborul tău înalt

Şi-ai intrat minune-n margini de genune
brusc învăpăindu-ţi nimbul şi pierzania
te-a trimis anume dincolo de nume
prima dintre zine, Afrodita Urania

Şi te-ai dus iubire-n margini de neştire
acolo unde-n bolta cerului albastră
arde în uimire dincolo de fire
Afrodita Urania zeiţa noastră

Măsura umbrei pe asfalt

Ce imi dai tu, moarte, în schimbul
a ceea ce mi-ai luat ?
O filiiere de aripi, o lumină mare,
un golf vizitat de delfini,
o piatră albă pe un deal inexistent,
o vacanţă mută
într-un orăşel de provincie

Ce imi ceri tu, moarte, în schimbul
luminii în care mă pierzi ?
Ochii tăi dilataţi, o sete fără capăt, tunelul deschis
al tăcerilor tale
surisul tău ca o hemoptizie, măsura umbrei
pe asfalt, inima ta
în cercul durerii
şi o grămăjoară de praf în palma mea
dreaptă

Ce imi spui tu, moarte, în schimbul
tăcerii ce-ţi las ?
Un cimp de lavă arzind de-asupra căruia zboară
şi zboară

pasărea gândului şi nu se mai poate azeza,
parabola trezirii şi peste toate erupţia
unei tăceri şi mai mari :
umbra
unui cuvint niciodată rostit
pe care cenuşa trupului
nu-l mai poate încape

Logică binară

Viaţă ce nu eşti a mea, dar a cui
mai eşti oare ? Cine
mă obligă să te trăiesc
cînd e atît de departe de mine alegerea ?
Şi totuşi ? Doamne, eu te-am ales
foarte demult ; dintre culori numai roşul
şi negrul, viaţa şi moartea ;
de aceea sint condamnat azi să mor

şi să trăiesc
între da şi nu oricit de mult aş fi preferat
lumina lui poate. Mie moartea şi viaţa
numai atît,
inimă ireconciliabilă, inimă
exilată în alternativă, tertium non datur,
logică simplă, binară, în care m-am instalat
aidoma Fiului în cuiele
renunţării sale pe cruce
Viaţă ce nu eşti a mea
dar a cui să fii oare ?

Veveşiţa cărunţă

Zigzag ireversibil pe partea dreaptă
a drumului.
Fulger invers, veveriţa cărunţă
suiie întrebarea în arbori
sub stelele care există şi ziua
dar nu se vîd ; acolo, sus, sub zodia
Gemenilor, uite, se leagănă o veveriţa blond-
cenuşie, cu o mişcare scurtă, fulgerătoare
dă foc copacului amorjit
şi într-o secundă primăvara
se transfigurează.
Trecere de flacăra
dinspre mine către altceva
de dincolo, poate nemurire, poate simplă
moarte, aşa cum fii între braţele tale
capul meu, ca o urioasă achenă,
pe care ai ridicat-o de pe pămînt
pină sus, în virful copacului
şi o priveşti cu uimire ca şi cum
misterul lumii ar încapa
întreg
în acest viitor craniu azi
cînd cocorii

Victor Beda

Calea spre fericire...

A doua zi după susţinerea cu
succes a examenului, zi care au
visat-o fără încetare vreme de
cinci ani, cele două fiice ale
Evei schimbau impresii. Evo-
cau trecutul, momentele fru-
moase ale anilor studenţiei, di-
ficultăţile, unele din ele biruite
cu atîtă trudă. Apoi fetele in-
vestigau perioada ce va urma.
„Ce bine ar fi dacă am şti ce
ne aşteaptă, dacă am putea
vedea filmul viitorului sau mă-
car secvenţe din el !” „Crezi,
Sănduţo, că ar fi bine ? Nu sint
de aceeaşi părere. În anul cu-
tare vei fi bolnav, peste încă
unul îţi vei fractura piciorul,
iar cu cinci ani mai tîrziu îţi
va da înfrîngere doamna cu chi-
pul hid şi rochie lungă... Ce
plăcere vezi în asta ?” „Nu
trebuie privită numai partea
neplăcută a lucrurilor. Sint şi
altfel de momente. Secvenţa
căsătoriei de pildă, Făt Frume-
sul ce te aşteaptă...” „Cu con-
diţia însă să fie şi deştept şi
de caracter”. „Pretenţioasă
mai eşti Mihaela. Hai mai bine
să coborîm cu picioarele pe pămînt,
la realitate, acel «amestec
de tragic şi comic» cum o
numea Ibrăileanu”. „Trebuie să
pornim de la o constatare deloc
lipsită de importanţă şi anume
că amîndouă sintem frumoase.
Cele mai şic fete din tot anul.
Tu, Sănduţo, la categoria blond-
de, iar eu la şatene”. „Vai ce
dur te exprimi, auzi, categoria.
Parcă ai vorbi de pugilişti. Şi
la urma-urmei la ce ne folo-
seşte că sintem faine, cum zic
ardelenii, că eu am ieşit în-
tr-un an şi tu în următorul
Miss, în întrecerea din orăşe-
lul nostru deloc lipsit de fete
frumoase. Stai să-ţi citesc ce

scrie Shakespeare despre fru-
museţe. Fii atentă ! «Bun, van
şi indoielnic, o izbucnire de
lumină ce se stinge dintr-o
dată, o floare ce se usucă după
ce abia a înbobocit, un cristal,
fragil ce s-a şi spart» voiam
de fapt să zic că unor repre-
zentante ale sexului nostru acest
«dar trecător, scurt, expus la
cenzura tuturor ochilor şi su-
pus la toate insultele», cum
bine îl defineşte alt filozof, le-a
adus numai necazuri. Cert e că
vom fi expuse, mai ales că sint
destui ce n-au în cap decît un
singur lucru. Robi ai instincte-
lor primare. Se vor găsi, cu si-
guranţă, nu puţini mitocani.
De ! Pădure fără uscături...
„Da, dar sint şi avantaje”. „Or
fi, nu zic nu, eu însă încerc să
stau dacă nu pe pămînt, cel
puţin cit mai aproape de el.
De fapt ş discuşia noastră incepu-
tă cu micul incursiuni aşa-zis fi-
lozofice trebuie să ajungă, dra-
ga mea fostă colegă, la o con-
cluzie mai mult sau mai puţin
pămînteană. Întrebarea e : cum
să rămînem în acest mare şi
frumos oraş ? Nu-i vorba de
un paleativ valabil — un an,
doi, ci de o soluţie definitivă.
Cit de mult ne-am obişnuit
aici”. Absoluta scoase un oft-
at uşor. „Tot eu, asta ce mi
se reproşează pragmatismul, că
visătoarele ca tine ajung mai
greu la concret, îţi voi expune
o variantă de rezolvare”. „Zi-o
repede, mor de curiozitate !”
„Să faci slalom printre para-
grafe, să pleci de la premisa
că legea de aia «e făcută să fie
încălcată», cum zic unli, nu
ţine. Totul e beton armat şi
unghiul unor doritoare de a ob-
ţine carnetelul gri cu mijloace

neortodoxe se inchide ca la fot-
bal cînd atacantului îi iese por-
tarul în împinare. La întrebarea
«Aveţi domiciliul în
oraş ?» ce apare ca un leit-mo-
tiv, ce poţi să răspunzi ? «O să
am», «Mă voi căsători în cu-
rînd». Vorbele, promisiunile, a-
sigurările, doar nu se cos la do-
sar”. „Intră o dată în problemă.
Simt că turbez”. „Răbdare, tre-
buie să fac o introducere, o in-
trare în atmosferă. Deci prezen-
tantele sintem, draguţe la fel,
ştiam să ne purtăm, cir-
pim bine două limbi strălî-
ne ca să nu mai vorbesc de
atu-ul principal, diploma uni-
versitară într-o meserie cotate
mai mult decît bine la «bursa
profesional». În plus, părintii
noştri, implicit noi amîndouă a-
vem o situaţie şi materială de in-
vidiat. Toate condiţiile deci sînt
realizăm o căsătorie onorabilă
în acest oraş al speranţelor, mai
bine zis al tuturor posibilităţi-
lor”. „Da, toate bune, dar mai
trebuie şi un dram de noroc.
Asta nu poate fi planificat pină
la data cînd ne expiră angaja-
mentele noastre provizorii. Şi
mai e şi banala şi deloc încu-
rajatoare constatare ce o cu-
noşti la fel de bine ca mine.
Care ? Se căsătoresc, repede şi
bine, nu fetele, cum le nume-
şte poporul, «cumiţi», ci «Făp-
turile paradisului» — cum sună
titlul cărţii, incîntător scrisă, ce
am citit-o recent, mai descură-
reşte, mai cu tupeu, ca să nu le
spun altfel. Nu exagerez deloc.
Nici să porneşti de la ideea că
pină la anul nou trebuie să te
căsătoreşti cu orice preţ. În-
cercîndu-te cu nu ştiu ce figu-
ră, nu-i o soluţie. Bazîndu-se
pe «dreptul» său de a fi moţ,

omul să înceapă apoi să-şi
scoată colţii, făcîndu-ţi toată
gama posibilă de mizerii, să a-
jungă să-ţi blestemi momentul
cînd ai hotărît să te măriţi cu
el. Apoi ce eforturi, ce nervi,
ce bani cheltuiţi să scapi de
«alesul inimii». „Da, dar te
alegi cu un buletin, ceea ce nu-i
de colca” ţinu să sublinieze cea
cu capul mai aproape de nori,
avantajele mariajului „din dra-
goste”. „Terminat în cel mai
bun caz cu o sentinţă gen „ne-
potrivire de caracter”, ripostă
Mihaela. Mai mersi de buletin,
dacă chinurile pentru a scăpa
de Adonis, ce se pot prelungi
nu chiar puţin, îţi răpesc zece
ani de viaţă şi ajungi iar «li-
beră» cu părul pe jumătate alb.
Ce propun ? Să ne adresăm
unui tip sau tipe care cunosc
cum stau lucrurile la «bursă».
Cum, ce bursă ? Bineînţeles că
nu-i albă, e neagră, chiar nea-
gră de tot. Ce-i frumos şi tî-
năr se plăteşte scump. De ce ?
Pentru că e firesc ca tu o blon-
dă cu ten ca al Mariei Antoan-
eta, ochi de azur ca ai Ange-
lei din „Baletul mecanic” şi
trup ca al brazilienii care s-a
incununat cu mult invidiatul
titlu de «Miss Univers» acum
cîţiva ani, să te prezinţi la ofi-
fiterul stării civile cu un tînar
ce arată ca Richard Chamber-
lain acum 20 de ani. Un aseme-
nea exemplar ce nu stîrneşte
nici o bănuială costă, după
spusele unei cunosătoare, o
droaie de bani. Dimpotrivă,
să zicem, dacă eu, ce se-
măn leu cu Alida Vali în
anii ei de glorie (după spu-
sele babacilor ce au apucat-o
pe ecrane cînd eram tineri, adică
acum patruzeci de ani) apar
la casa de căsătorii cu un hodo-
rog ce abia se tirie şi poate
să-mi fie nu bunic, ci străbunic,
afacerea miroase de la o poştă.
Şi pentru un copil ea e marcată
de anormal. Înţelegi deci că
la bursă un asemenea exemplar
e cotelat mult mai slab. Uneori,
cînd oferta creşte, preţurile scad
la fel cum s-a depreciat la un
moment dat dolarul în 1986.
Bineînţeles că, deşi e foarte
riscant, se pot realiza şi astfel
de tranzacţii. E musai însă ca

înainte de a te înfăţişa cu mi-
rele de mucava la sfat să-i faci
un tratament intensiv de înti-
nerire, să-l duci vreo zece zile
la mare, să-i faci pielea cioco-
latie, chit că e plină de riduri
(Doar ştim din experienţă că
soarele „ridează”) să-l căneşti,
să-i mai repari puţin obrazul,
să-l rujezi discret şi chiar să-i
picuri cu pipeta în «faruri» ni-
şte soluţie dintr-aceea ce o folo-
sesc artiştii să le strălucească
ochii (Necesară pentru a da scen-
nelor mai multă voluptate). Pen-
tru a părea mai falnic, mai bărb-
bat, «alesul» trebuie debarasat
de orice bastoane, cirje. Cum ?
Prin gimnastică, sporirea tim-
pului de mers pe jos şi masajele
pe care e de dorit să i le faci
chiar «mireasa», un asemenea
tratament fiind mai tonic, mai
eficient decît toate procedurile
fizioterapeutice la un loc. Un
candidat chiar şi octogenar (mai
vii însă) poate fi adus nu cu
foarte mari eforturi la cota
cincizeci, încît să pară un flă-
cău toamnă de care s-a în-
dragostit lulea Alida Vali a
timpurilor noastre. Dacă în mo-
mentul oficierei ceremoniei faci
şi o punere în scenă bine gin-
dită, cu fast, asistenţă nume-
roasă şi entuziastă, cu flori,
bomboane fine de ciocolată,
şampanie, iar tu ca mireasă te
lipseşti de moşulică încît să-l
faci să se simtă ca într-un epi-
sod din 1001 de nopţi, atunci
succesul e asigurat. Chit că el
după ce încasează «onorariul»,
se urcă în tramvai şi pleacă la
garsoniera lui. La rîndul tău,
tu te urci în tren şi pleci acasă
unde eşti aşteptată cu nerăb-
dare de părinţii (ce au făcut
chiar şi un asemenea sacrificiu
pentru odrasla lor), să le po-
vesteşti cum s-a derulat secven-
ta «căsătoriei». Pericolul e
mare în cazurile prost regizate
cînd tataie se vede de departe
că e prezent doar de comple-
zenţă la instituţia cu pricina.
Îmbrăcat ponosit, cu pantalonii
pătaţi şi necălcaţi, cu cămaşa
botită, nebărbierit, uitîndu-se
stîngaci la bobocul de fată de
lingă el ce poate să-i fie stră-
nepoată, tipul pare un cabotin
ce joacă prost într-o piesă la
fel de proastă. În ciuda incer-

cărilor de
vîrstă, a
chisă, a l
tofilor cu
nu-l hanc
«bunic», r
decît miro
cit ea cu
trebu
versa. Pe
tînără ca
tate, sinii
conturul
coapselor,
pe care r
le pun p
evidenţă
cum a în
tea rămî
seşea, fru
greu mas
nilor obi
teatre ni
listi în a
vărăţi vr
bine să t
de fată
bunic înt
viaţa de
de reali-
Lucrurile
viaţă ca
mască ş
secvenţă,
vrei ved
«oficierei
reasa şi r
la casa l
sarea cor
ce au juc
gol se în
tele lor.
şi fata cu
sicii apre
vremea di
natio» o
pretinde
gelozie f
încearcă
loarea ar
fi atît d
Harpagon
moasă c
te miri cu
lui papa
ar avea
însă nu
lingă un
ză. O să
n-am vă
început, f
asemenea
vitală. E
vestea atî

Își trimit către virful unghiului
de zbor
țipătul lor de întoarcere

Aici în partea dreaptă a drumului
steaua Regulus
inima nevăzută a unui leu rănit și înviat
singurează lumină

„Bella madre de' fiori“

Nu mi-e frică deloc
de privirile tale verzi, mi-a spus Primăvara,
ăci dincolo de o scurtă clipă
totul se pierde, chiar și zimbetul
pe care ți-l vor paște turmele mele
într-o bună zi

Eu nu mă joc

Acum
să alegem drumul
pe aceste străzi ale amintirii
și să-ți spun secretul
cu care m-am apropiat de tine
azi la marginea pădurii
sub cerul adânc. Eu
te infloresc numai.
Alta te scutură.

Vezi, marginea sufletului
se agată de steaua ce clipește
ultima în zori singură
de-asupra orașului.
Cînd și ea se va stinge
nu vei mai fi.

Toate astea
sunt frunze care au fost
șoaptele tale,
a mai spus
surizind Primăvara.

Eu nu mă joc.

Inscripție

Vi-eți anterioare urma
șerc să-mi deslușesc. De-a valma
trec amintiri ce-mi spun într-una
cum m-a legat de tine karma

Și retrăiesc nestinse zile
străine chipuri și imagini,
caut și caut între file
să dau de urma unei pagini

in care, soră cu lumina
ai coborît cu-adevărat
decisă să răscumperi vina
prin care cerul ne-a ntrupat

Din clipe trecătoare urma
în țerc să mi-o ghicesc. De-a valma
trec nori ce-mi povestesc într-una
cum m-a legat de tine karma

Paolo și Francesca

„Galeotto fu il libro e chi lo scrisse“

Citeam aceeași carte împreună
o atingeam cu degete fluide
deși știam că-n pagini e genună
și literele ei ne vor ucide

Nori limpezi prevesteau o-nfiore
cum ne priveam nepămîntesc de blind
parcă-ncercînd să înțelegem care
cuvînt din carte ne va fi mormînt

Ci nu vedeam decît cum păsări albe
rotesc o horă nemilos de-albastră
și-un zeu amar suride fin silabe
și-n litere se joacă soarta noastră

Cum inocenți ne-am prăbușit în plante
și la nimic n-am mai luat aminte
o literă din văi halucinante
a explodat de-odată-n noi fierbinte

Mai văd văpaia ultimei imagini
a chipului tău logodit cu moartea
de fulgerul ce ne-a trimis în pagini.
Și iată noi eram acuma cartea...

Celei ce se îndepărtează cu o floare a uitării în mîini

Ești sau nu ești? Al cui e chipul oare
care în rana văzului mi-apare?
Lumina se întoarce la izvoare?
Te văd aievea ori mi se năzare?

Sunt unic martor care să-ți ateste
ivirile în prag fără de veste?
Statura ta în faptul zilei este
părere, tragedie sau poveste?

Sărută-mă. Mi-e gura o pecete
a unui vis ce n-o să se repete.
Coboară un cocor din zări încete.
Să nu mai sorbi, iubirea mea, din lethe.

Aș vrea îngîndurat să te descînt
să leg ființa ta de un cuvînt
ca să ne regăsim atuncea cînd
vom reveni vreodată pe pămînt.

Ultima oară cînd ne-am intrupat
ți-am povestit un basm de neschîmbat.
Era al nostru cel adevărat.
De ce-ai ieșit din el? De ce-ai uitat?

Privirea pierde tot ce mina strînge.
Pînă la tine glasul nu-mi ajunge.
Fantomile încep să te alunge.
Nu lacrimi în cuvinte am, ci sînge.

Poeme de dragoste

Ioana Proca

Stampă de vară

Nici nu te știu, nici nu mă știu
și totuși vrem să facem semn,
umblăm ca apa-n undelemn
păsări de-o clipă-n colivii.

Laudă grea în visuri demne,
aceluiași blestem i-o dăru
de pustiirea orișicărui
sar țândări din tăceri și lemne.

Impresii pirguită-n tîhnă,
îți voi lăsa din cînd în cînd,
prin roata vremii luminînd
desprindem iarăși neodihnă.

Nu te-aș iubi, nu m-ai iubi
ca două desfrunziri în toi,
neimblînzită pe sub ploie
te-aștept dar vreau să nu mai vii.

Niciodată dreaptă

Ca o răbdare niciodată dreaptă
ingenunchem în vremuri de nînsoare
cine pe cine îndelung așteaptă
impresii fără urmă de candoare.

Respiră griul calm prin feciorie
de chinul întrebărilor fug greierii
mai cade-o-nvolburare în chîndie
durerile tu încă le cutreieri.

Adulmecarea-i marginea țării
că un ulcior sub mina de olar
mă strigă adîncimea. Doar fîntinii
ii dăruim lumina iar și iar.

Rost fără rost

Cit aș fi vrut să te opresc aseară,
Lumina era dorul inseninat de cuci,
De unde pină unde, iubindu-ne în vară,
Mai triști ca niciodată ne rătăcim uituci.

Se înrobise parcă și gura mea la toate
Pornirile nevrute unui păcat de soi,
Printre arțari, mesteceni, petunii și mușcate
Îmbătrînim deodată, gonindu-ne-napoi.

Străini sub cerul liber ca mărul necăzut,
Îmbrățișam uitarea, uimirile ce-au fost,
M-aș fi întors pesemne, dar calea de-nceput
Se-nțemeia-ntr-o inimă. Sint rost fără de rost.

Rug de stele

În fiecare vară-mi vine greu
din griul copt s-aleg un ultim ceas
hambarul este mic și nu-i al meu
mă-ndepărtez de tine pas cu pas.

Nu-mi reintorc iubirea, nici plecarea
sărbătorească și pierderi și înec
nu-i vina nimănui că lumina
tremurătoare pilipe cînd trec.

Răsplată bună pumnul de cenușă,
dă încă strălucire firii mele,
te-aș lumina dar pragul de la ușă
arde de-un timp ca sub un rug de stele.

Rană înrouată

Pentru-mpăcare astăzi nu am fler,
senină și parșivă cit se poate,
mă uit la frunze cum decad și-n toate
e o desperechere numită chiar mister.

Cu neîuibirea-n contrasens deodată,
șopîrlă incapabilă să-nfloare
ca un deochi furtuna pune sare,
pe inima ce-i rană-nrouată.

În această secvență „piersica“
stoarcă citeva lacrimi ca niște
picături de rouă — eram atît
de naivă, lipsită de experiență.
El, bătrînul crai, trecut prin
ciur și prin dirmon cunoștea
perfect metodologia ademenirii
unor gîscuțe ca mine. Eu, ce
abia făcusem ochi, naivă, neștiu-
toare, i-am fost o pradă faci-
lă. Să nu credeți că m-a ten-
tat ceva, că doar avere n-are,
frumos nu e, să se poarte nu
știe... Greșesc, are tehnică, însă
doar atunci cînd își propune să
zăpăcească vreo fată. Mi se re-
preșează că am vrut să obțin
mult rîvnitul buletin. Domnule
judecător, pe mine m-au cerut
tineri bine, frumoși, destepti,
niște Adoniși cu materie ce-
nușie în cap, nu glumă, cu profe-
sii bune, sigure, în plus și
bine situați, cu vile la munte,
apartamente centrale, mașini,
video, nu cu o pricăjită de gar-
sonieră. Ultimul refuzat de
mine semăna leit cu cine cre-
deți? Cu Silvester Stallone.
Mie îmi plac bărbații puternici,
am senzația că sînt protejată,
ocrotită. Ochii, excesiva lor
blîndețe, cum întilnești la unele
necuvîntătoare, lipsiți de expresie,
cum să stai o viață întreaga
gîngă niște ochi care nu-ți
spun nimic, m-au făcut să-l
refuz. Se purtau frumos, tan-
dru cu mine. Flori, cadouri,
vorbe alese cu meșteșug, că
doar mă voiau de nevastă. Nu-l
întreceau însă pe moș. Tataie
nu spune nimic. Cînd e lăudat
dă din cap aprobativ, la re-
proșuri răspunde printr-un
gest «asta-i situația, ce să-i
faci». „Nu trebuie să investi-
ghezi prea mult literatură pen-
tru a găsi cazuri similare de
bărbați care pur și simplu vră-
jeau femeile în ciuda fizicului
lor prea puțin atrăgător, își
continuă șatena tirada. E de
ajuns să cercetezi istoria, un
anumit gen de istorie, ce spe-
rie, însă numai pe profani, și
doar la prima vedere, cea a
criminalisticii. În ciuda titlaturii
infricoșătoare, e extrem de
interesantă chiar și pentru ne-
avizați. Înaintea și în timpul
primului război mondial, în
Franța, un tip numit Landru, a
bătut toate recordurile în pri-

vința numărului de femei omorî-
rite. Își recruta victimele prin-
tre văduvele și divorțatele cam
coapte, amatoare de căsătorii.
Extrem de tandru ca moșulică
al meu, cu un dar neobișnuit al
povestirii, le încînta și cu tot
felul de fleacuri, mici cadouri,
le cerea mina și, apoi, după ce
le subtiliza economiile, ori se
asigura că poate intra ușor în
posesia lor, le „expedia în lu-
mea dreptilor. Poliția, ocupată
în acele vremuri tulburi, cu
alte lucruri mai importante,
doar era război, l-a prins ime-
diat după terminarea conflagra-
ției. L-au dovedit destul de
simplu. Omul, un tip deloc
arătos, mic, grăsuț, își ducea
partenerile undeva într-o loca-
litate în apropiere de Paris.
Chipurile să petreacă împreună
week-end-ul. După ce-și termi-
na „treaba“ ascundea cu grijă
urmele și liniștit, ca și cum nu
s-ar fi întimplat nimic, lua tren-
ul electric și se reîntorcea în
modestul lui apartament din
capitală. Avea grijă să cumpere
numai un singur bilet pentru
întoarcere, doar pentru el. De
ce să nu economisească cîțiva
franci. Curios, păstra cartona-
șele ca și cum ar fi trebuit să
le deconteze. Pentru poliție au
fost mană cerească. O sută de
bilete, să zicem pentru du-
cere (cincizeci ale lui și cinciz-
zeci ale femeilor) și numai
cincizeci pentru întoarcere. La
anchetă, acesta a fost punctul
crucial. La întrebarea de ce
numai jumătate de tichete cu
destinația Gambais—Paris, Lan-
dru a rămas imperturbabil.
„Probați-mi că sînt mai mult
decît un exorc și recunoscu-
Misterul conținut de cele două
întrebări: cum ați omorît vic-
timele, cum ați făcut să dispa-
ră cadavrele, grăsuțul le-a dus
cu el în mormînt. S-a dovedit,
cu scrisori, contabilitatea exac-
tă a banilor excrocați și alte
detalii scrupulos notate privind
femeile, din jurnalul său intim.
V-am spus această scurtă po-
veste ce observ că v-a capti-
vat, pentru a sublinia ce mare
valoare are darul așa înăscut
al unora, de a vrăji «fiicele
Evei», conchise femeia senten-
țios. Fu prima oară cînd tataie

vorbi „Așa e“. Procesul trebuia
cîștigat de „piersică“.

„Am înțeles cum vine ches-
tia, Mihaela. Te-aș ruga însă
să faci experimentul mai întîi
tu. Nu e vorba de bani, ai mei
m-ar înțelege și aș putea plăti
chiar un «soț» mai acătării, dar
sînt o ghinionistă teribilă. În
copilărie, căruța în care stă-
team cocotată pe fin a pierdut
o roată. M-am pomenit într-o
gîrlă. Am scăpat atunci și de
multe alte ori ca prin minune,
doar cu niște zgîrieturi. Ceea
ce ar însemna că nu sînt ghi-
nionistă decît pînă la un punct.
De fiecare dată cînd sînt pasa-
gera cuiva, mașina respectivă
ori face pană de cauciuc, ori se
tamponează, iar eu fac cunoș-
tință cu parbrizul. Dovada, uite
ce cucui frumos am în frunte.
E de la ultima pupătură a tu-
rismului în care mă aflam cu
port-bagajul celui din față. Nu
sînt scutită de surprize nici
cînd merg pe jos. Nu de mult,
uitîndu-mă intrigată după o ro-
chie exact ca a mea, am intrat
cu capul într-un stîlp. M-ai în-
trebat doar ce-am pățit, vîzîndu-
mi leucoplastul pe frunte.
Ți-am dat un răspuns evaziv și
n-ai mai insistat. De fiecare
dată cînd merg cu trenul la
părinți, cu garnitura, se întîm-
plă ceva. O defecțiune la loco-
motivă, o pană de curent, cine-
neva surprins pe linie. Pe
scurt, opriri peste opriri.
Fortuite bineînțeles. Cu avio-
nul nu călătoresc din principiu.
Pe drumul de fier e simplu.
Trenul oprește tu îți citești mai
departe cartea, dar în aer? De
ce să provoc eu necazuri alto-
ra? D-ai-a nu vreau să mă an-
gajez prima în afaerea asta.
În timpul „căsniciei“ tale poate
scap de ghinion. Mai știi, mă
căsătoresc și după cîteva zile
„alesul“ face vreun infarct ori
vreo congestie cerebrală. Am
meditat însă, am studiat toate
fațetele problemei. Cred că sis-
temul cu „bursa“ de bărbați
nu-i de noi. Tot călea „clasică“
e cea mai scurtă și mai sigură
spre fericire. Fiecare avem
norocul nostru, pus bine, unde-
va aici, și fata face un semn
spre inimă.

TEATRU

Corabia echilibrului moral

Teatrul „Maria Filotti” Brăila ne-a dăruit recent un spectacol inspirat din viața marinarilor de cursă lungă, intitulat *Cineva te iubește*, versiune scenică de Al. Stark și George Motoi, după o povestire de Alexandr Stein. Piesa este... „de un realism tulburător, cu o tematică inedită, potrivită orașelor cu deschidere la apă, dar și tuturor orașelor cu deschidere spre... suflet!” (am citat din caietul program).

Așadar, o poveste de dragoste, cu un El și o Ea, de o structură originală, cu un dramatism aparte, declanșând o puternică vibrație umană, ceea ce pentru universul oricărei familii tinere este un tonifiant exemplu de dănuire, un benefic reper de statornicie. Acțiunea piesei se bazează pe multe întrebări, pe neliniști și renunțări, pe îndoieli și speranțe, pe traversări de obstacole și crize — cu incredere și zimbet — pe o hotărârită și permanentă mergere înainte. O mostră credibilă de rezolvare elegantă și pregnant morală a unui conflict familial, inerent oricărui cuplu.

Regizorul George Motoi, continuând o veche colaborare dintre teatrul brăilean și Naționalul bucureștean, a înțeles exact ideatica textului și dificultatea spectacolelor cu două personaje, asigurând demersului scenic atmosfera proprie obținerii echilibrului interior, inimă al protagonistilor (două temperamente care nasc, în ciocnire, scinteii). Spectacolul este curat, modern, binefăcător, are nerv, este dinamic, chiar alert, bine nuanțat, plin de firesc, agreabil și ușor (fără a fi ușuratec), realist și deconectant (fără a cădea în facl sau derizoriu). Nimic prețios, șocant sau contrafăcut, dar nici schematic sau convențional. În discursul scenic, altruismul și iertarea sînt mereu prezente, dacă nu în text, atunci în... subtextul dramatic, ceea ce-i conferă suflul stenic.

Scenografia lui Constantin Russu (tot de la Naționalul bucureștean) este simplă și funcțională, sugerînd spațiul intim al cabinei de comandă pe un vapor, cu deschideri către mare, către lumea de afară, dar asigurînd și necesara „cușcă de lei” pentru „răfuiala” dintre cei doi soți!

Amîndoi actorii (din nou **George Motoi** și **Cezara Dafinescu**, de la același Național din București... dar au și brăilenii contribuții notabile în spectacol: patru voci din „off”!) sînt dezinvolti, cu aplomb verbal bine strunți, în continuă mișcare, acoperînd spațiul scenic, iar vocile din „off” complinesc eventuale dorințe din partea publicului de-a apărea terțe persoane în dialogul cuplului.

Și unul și cealaltă folosesc mici capricii și ifose, inofensive minciuni bine ticluite (aventuri inchiuite) sau afecte inecate (care știu perfect să inoalte!), totul desfășurat între inocența juvenilă și gravitate tomnatecă, ambele „frumos” jucate de actori și bine asimilate de public.

În înclăstare, iubirea se purifică și își leagă mai strîns „odgoanele”, cuplul devenind mai puternic în fața unei înclăstabile și prea aspre pedepse, pe care cei de la minister i-o pregătesc căpitanului de cursă lungă Anton, pentru „marea vină” de-a fi salvat, fără aprobarea lor birocratică, viețile unor marinari într-un port al lumii — Hamilton. În acest caz, nerespectarea flagrantă a austeriei discipline marinarești a dus la o spontană și eroică dovadă de solidaritate și întrajutorare umană! Ceea ce nu-i la îndemina oricui și n-o săvîrșesc decît oamenii adevărați, indiferent de riscuri...

VLAD ANDREI-ORHEIANU.

MUZICĂ

„Virste” ale jazz-ului

Derulînd filmul celor patru zile de august în care „eroii” și publicul jazz-ului românesc au populat aleile Costineștiului, am putea sugera ca generic acestei noi ediții a *Galelor jazz-ului* (organizate, conform tradiției de Stațiunea Tineretului Costinești în colaborare cu Clubul de jazz din Sibiu): „Virste ale jazz-ului românesc”.

Virste... Această virstă a individualității stilistice pe care o reprezintă „Omul de jazz” **Johnny Răducanu**, ce reușește — prin simplitatea cizelată a citorva note — să imprime aceeași pulsație unui amfiteatru arhiplin, cucerindu-l deopotrivă în creațiile străbătute de aburul unei autentice spiritualități românești, chiar și atunci cînd nu atestă vehement inspirație folclorică, sau în versiuni proprii ale unor partituri de referință ale repertoriului „clasic” al genului. Acea naturalețe a exprimării muzicale a lui **Johnny Răducanu** s-a impus ca notă dominantă a monologului pianistic dar și a atenței colaborării cu **Nicolae Simion** (saxofon, flaut), **Billy Bontas** (baterie) și **Reinhard Hammerschmidt** (contrabas).

Acea virstă a maturității artistice, a profesionalismului dar și a inenunțabilei bucurii a muzicii, a acestei muzici, a comunicării către sine și către ceilalți — **Vocal Jazz Quartet** din Sibiu. Virtuozitatea atinsă de unii dintre membrii formației, tinerețea elanului lor, suflul proaspăt adus în piese alerte au fost atribute cărora li s-au alăturat și cele de originalitate a căutărilor componistice în planul construcției și atmosferei, a expresiei și ethosului românesc, demonstrate, de exemplu în lucrarea „Spațiu mioritic”, în care s-a apelat la pigmentul coloristic al încreșterii la vioară, la... frunză... O veritabilă surpriză ne-au oferit-o înimoiși muzicienii sibieni prin... trio-ul de „boboci” al jazz-ului nostru, alcătuit din copiii **Alexandru Ionescu** și surorile **David**, oferînd o notă de pitoresc, de candoare, dublată de o pregătire conștiințioasă; Sibiu-ul s-a vrut astfel în continuare acea pepinieră a genului.

Alte virste ale profesionalismului, ale sudurii interpretative, ale rigorii și preocupării de autostăruire s-au decupat din evoluțiile unor grupuri ca **Opus 4** (ambianța elegiacă a piesei lui **Nicolae Simion** — unul dintre cei mai activi instrumentiști ai acestei gale — contrastînd cu nervul, cu vigoarea ritmică a celor semnate de **Mircea Tiberian**), cvartetul reunit de pianistul **Romeo Cozma** (aducînd sonorități cu efecte interesant elaborate, cu o finețe a „rostirii” instrumentale aparținînd și lui **Decbal Bădiță** și lui **Eugen Gondi** și aceluiași **Nicolae Simion**), big-band-ul **Gaio** (într-o evidentă fază de perfecționare a sincronizării și a performanțelor instrumentale ale unora dintre componenții săi). Un recital ce a probat pași înainte spre cizelarea asperităților, spre legarea ansamblului a fost și cel al formației **Silex** din Sibiu. Două dimensiuni distincte ale cuplului chitară-voce în lumi stilistice clar diferențiate au apărut în programele prezentate de **Alexandru Andries** și, respectiv, **Bela Kamoosa** (în duet cu basistul **Ionel Bota**).

Tinerețea și rigoarea împletite într-o temeinică îndrumare s-au detasat din recitalul cvartetului „gîrat” de **Lăviu Buloi**, o fructuoasă preluare de ștafetă nurlînd emprenta unui profesionist al jazz-ului nostru.

Urmărind și de această dată coordonatele show-ului, pigmentat cu elemente de teatru instrumental, solicitînd o activă participare a protagonistilor, creativ și-a construit și de această dată evoluția scenică, marcînd o nouă filă — mereu alta — a biografiei sale artistice, fuzionînd muzică, gest și culoare într-o grădare a tensiunii dramatice, într-o succesiune de sugestii imagistice.

Virste ce înseamnă o perpetuă căutare a propriei individualități, a definirii stilistice, a cristalizării unor noi fațete ale jazz-ului românesc.

ANCA IOANA ANDRIESCU

PLASTICĂ

Tineri expozanți

Obişnuți să observăm aparițiile tinerilor expozanți indeosebi în starea de submersie a „submarinului-salon”: **Atelier 35**, de la Galeria „Orizont”, o plăcută surpriză ne-a rezervat apariția „la suprafață” (galeria „Simeza” — august a.c.) a unui „echipaj” de plasticieni tineri, compus din cinci pictori și un grafician, pe care îi și enumerăm, gradat, în ordinea virstei: **Gheorghe Rasovszky** (36 ani), **Vladimir Iacob** (34), **Olimpiu Bandalac** (31), **Mircea Tohătan** (31), **Andrei Chintilă** (30) și **Ioana Bătrînu**, de fapt cea mai tinăra (26 ani), în pofida numelui, cam pripit, care i-a devansat, chiar de la naștere, treptele copilăriei și tinereții. Doar obiceiul junilor de a se adresa între ei cu apelativul „bătrîne” implică aici un amuzament.

Respectînd ordinea propusă, deși ea apare inversă în simezarea celor trei saloane ale grupului, referîndu-ne la scenograful **Gheorghe Rasovszky**, vom aminti că nu de mult a mai fost recențat în cuprinsul prezentei rubrici, cu ocazia expoziției sale de la „Căminul Artei” împreună cu soția sa, **Carmen**, graficiană înclinată spre accesoriile vestimentare și istoria model. Preocuparea pentru schițele pregătitoare scenografiei și înachetările de spectacol este evidentă și acum la acest pictor, activ, în repertoriul diferitelor teatre din țară (București, Iași, Sibiu, Galați), precum și în cadrul televiziunii.

În puținele sale lucrări expuse (trei, fără titlu), **Vladimir Iacob** vedește ezitări conceptuale atît în privința peisajului, unde colorismul crud e pus într-un contrast strident cu geometria frustră a unor obiecte liniare, semnificative doar perspective, cit și în privința portretului, pe care îl sugerează doar, enigmatic și circumscris unui destin ludic, lipsit tocmai de trăsăturile caracteristice.

Olimpiu Bandalac, ne oferă, concentrate în două panouri, două lucrări seriale, fără titlu, grafică impulsionată prin tușeuri nervoase, striate asemenea fasciculelor musculare direcționate, pe pirghii de efort și lucru mecanic. Semnificația dinamică justifică aceste crochouri incipiente ale unor linii de forță elementare, dedusă, dar necaptată.

Despre **Mircea Tohătan** am mai vorbit la această rubrică, în legătură cu prima sa expoziție personală de la „Atelier 35” din 1987, din care sînt reluate unele teme: **Casa pictorului**, **Pictorul în atelier** și autoportretul cu „3 priviri”, lucrări în care tentațiile supraréaliste și exprimările expresioniste se alătură.

Prin cele mai numeroase uleiuri expuse (6), situate pe cel mai amplu perete al galeriei „Simeza”, **Andrei Chintilă** își poate considera contribuția sa drept o veridică expoziție personală, reprezentativă temeinic pentru autenticitatea sa picturală. Unitară, sub aspectul tematic (viața nocturnă a marilor bulevarde), viziunea plasticianului este filtrată prin singurarea amurgului sau a zorilor liliacii ori prin lentilele de infraroșu, cu stranii efecte predilect literare. Peretele de vis-à-vis este consistent înșat cu cinci lucrări (cele mai ample) datorate **Ioanei Bătrînu**, dominate de o juvenilă exuberanță. **Anotimpul iubirii**, **Doar către tine**, **O zi teribilă**, **Clipe minunate**. Excesul coloristic în diverse registre, cum și expresionismul de factură publicitară, în sensul marilor afișe, al reclamelor teatrale și cinematografice, i-ar da dreptul talentatei plasticiene la comenzi ferme din partea instituțiilor de resort. Profesionalitatea certă și condiția lor aptă de lucrări publice îi propune, de altfel, pe toți cei șase expozanți, atenției noastre și modernelor necesități estetizante.

TUDOR GEORGE

Treptele Omului

Omul nou din perspectiva optimismului comunist nu s-a născut pe teren gol, el este o creare din nou — pe noi baze sociale, politice, economice, filozofice — a tot ce a creat mai de preț omenirea, a tot ce înseamnă moștenire spirituală, mitologie tradițională. El este legat de înțelegerea omului perfect, desăvîrșit, aflat ca ideal în toate orînduirile sociale, limitat însă, determinat de ele, dat fiind că într-un fel era văzut modelul exemplar al personalității umane în antichitatea greacă sau romană, în alt fel în cea orientală. În cu totul alt fel în Renaștere sau în epoca luminilor.

Și ca toate acestea, în vechile concepții despre omul perfect există un element comun care le unște, și anume cel legat de o perfecțiune supranaturală: modelul uman exemplar este raportat fie la idei supra-

sensibile, fie la zeii atotputernici, fie la perfecțiunea divină, fiind reprezentat deseori sub forma unei copti palide a lor. Desigur, există și excepția care confirmă regula: **Prometeu**, un simbol al revoltelor față de puterea absolută, un zeu care, ajutat de un semizeu, de **Heracle**, stabilește o victorie a omului, a creatorului mitic față de **Natură**, de **Marele Necunoscut**, căci focul dăruit de el muritorilor este un **anamnesis** al luptei duse de veacuri pentru ridicarea omului pe o treaptă umană, către acea flăcără mereu vie a spiritului menită să-l scoată de sub tutela zeilor sau a divinității.

Există, de asemenea, acei formidabili, desăvîrșiți om renașcentist, acei **Il Cortegiano** al lui **Baldassare Castiglione**, „**Jupiterianul** de tip fericit”, prietenul care l-a inspirat lui **Rafael** poate

cel mai strălucit portret al epocii. Dar însăși zămislirea acestui tip desăvîrșit de Om de Curte, a acestui **Cortegiano** perfect, de o **gravitate liniștită**, s-a făcut, în ultima ei tușă, apelînd la iubirea celestă, la modelul divin. Omul nou renașcentist aspira la „contopirea cu Dumnezeu”.

Iată de ce schimbarea pe care o produce — vizavi de acest mit al omului nou — teoria și practica materialist-științifică, din pragul noii virste comuniste a omenirii, este atît de spectaculoasă, de radicală, căci ea rupe definitiv cu orice **inveștic mistic**, cu orice „soare iluzoriu” din jurul omului, dîndu-i acestuia adevărata sa dimensiune umană, eliberîndu-l de iluzii, făcîndu-l să se „miște în jurul lui însuși”, să aibă conștiință istorică, să se găsească pe sine ca om real.

Începutul acestei căutări a fost făcut. Se știe că omul nu este o ființă abstractă, ci o ființă socială, concretă, reală, istorică. Se știe că emanciparea lui a început, rămîne însă ca această emancipare să fie desăvîrșită, ca omul să-și găsească adevărata sa realitate în chip practic sau, mai exact, această aflare să fie practica generală a omenirii, realizarea plenară a tuturor oamenilor ca **personalități umane**.

Aceasta este treapta înțelepciunii omului, virsta maturității lui depline, cînd el redevine tinăr. Treapta acestei tinereți creatoare a omului aparține, desigur, tinerei generații, stă în sarcina generațiilor viitoare, a viitorilor tineri maturi, hrăniți de un optimism lucid și aspirînd spre construirea unui **Prezent esențial**, o lume profund umană, contopire de frumusețe, bună-tate și înțelepciune omenescă.

GRID MODORCEA

Semn pentru apă (A). Sculptură de Delia Șerban Brîndușescu

RESPONSABILITATEA FAȚĂ DE EMINESCU

Apropierea celor două traiecte existențiale, al lui Vasile Conta și a lui Mihai Eminescu, este nu numai de omologie, pină la un punct, ci și de împletire: „cercul” primului traiect pare a fi reluat și trasat mult mai puternic de cel de-al doilea, care, apoi, răsucindu-se spiralic, cuprinde, ca într-un cod genetic, întreaga cultură română. Pare a fi o lege a devenirii realităților culturale și istorice încercarea efortului spiritual, mai întâi, într-un model, spre verificare, pe care, preluându-l în rind cu altele, să se desfășoare într-un „ritm” de trei. Traiectul existențial al lui Vasile Conta a fost supraviețuit — cum ar zice poetul — de o idee superioară personalității sale. Înainte ca această idee să ia chipul teoriei undulației universale, sau al teoriei fatalismului, ea și-a căutat determinările în nuce în momentele „ondulațiilor” personalității gânditorului, strălucind în ceea ce am putea numi, ideea națională.

A fost dat ca și acele așa-zise **Opere complete** ale lui Eminescu (ediția lui A.C. Cuza) și **Operele complete** ale lui Conta (cu „un studiu biografic și note explicative alcătuite după scrisori, acte și manuscrise inedite”, de Octav Minar) să apară în același an, 1914. Studiul biografic al lui Conta, întocmit de Octav Minar, are o strălucire, prin împletirea în șiragul său a unor nestemate reflexive ale lui Eminescu, scrise despre Conta, și publicate, mai întâi, în **Curierul de Iași** și apoi în **Timpul**. Studiul este așezat chiar sub un asemenea text extras din **Curierul de Iași**, din 11 februarie, 1877: „Conta ca scriitor e din numărul acelor puțini, cari nu reproduc numai idei nerumegate din cărți străine, ci gândesc mai cu seamă singuri”. Apropierea dintre cei doi își are drept temelie aceeași lume, străvechi-românească, integrată într-o ordine natural-cosmică, așezată ca „simbure” devenirii operelor lor. Vasile Conta se naște la 15 noiembrie, 1845, în Cahul, ca apoi copilăria să-și tragă sevele din nordul Moldovei. „Anii cei mai frumoși din viață”, Conta i-a petrecut în Ghindăoani — scrie Minar —, satul învecinat cu Humulești lui Creangă. În ultimele cuvinte, de o lucidă și sfișietoare reflexie, publicate în **Timpul**, 25 aprilie, 1882, cu ocazia desoartării filosofului de opera sa, Eminescu va lumina scrierilor acestuia rădăcinile lor ontologice: „Îndealtimețrea fondul caracterului lui era blind și inteligența sa oaldă; nici nu se putea altfel, căci era originar din ținutul Neamțului, din acea rasă arhiromană de munteni care vorbeste și cugetă încă și astăzi precum se soria în secolul al șaptesprezecelea”. Și, despărțind apele de uscat, în stilul-i caracteristic, pe baza contradicției fundamentale a „epocii de tranziție” — aceea dintre **elasele pozitive și elasele superpuse** —, el se întreabă asupra contradicției enigmatice a gânditorului. „De aceea s-o fi și ocupat cu metafizica și nu cu tripotajul de bursă; cu căutarea adevărului după putințele lui, nu cu sofisme în favorul răscompărării liniei Cernavodă-Chiustenge, căci, cu tot pasul său greșit cu liberalii moderați, Conta era român get-beget și ca atare onest în fundul inimii lui și iubitor de adevăr. Ce-o fi căutat alături cu Giani, Carada, Mihălescu e un mister pentru noi și pentru mulți citi l-au cunoscut, căci desigur că locul lui nu era alături cu aceste bipede pentru cari adevărul e o farsă și o onestitate o nerozie”. Dar această sfișiere, devenită enigmatică datorită implicării **lineare** în realitatea social-istorică a țării, își avea faliile, pe traiectul existențial al gânditorului, cu mult înapoi. În **Impresiile** dintr-un caiet, pe care Minar l-a obținut de la artista Maria Bălușescu, el scrisese cu amară luciditate despre ruptura-i lăuntrică și despre luminoasa figură a mamei: „Nu voiu uita niciodată frumoasa mea copilărie care s-a scurs într-o fericire deplină în satul Ghindăoani. În lumea în care am intrat, în această lume prefăcută, străină, nu am putut să găsesc acel aer întăritor și dător de viață. Sunt pară într-o închisoare, unde totul te predispoaze spre gânduri triste, fără a-ți da o speranță, o mângiere sufletească de care am avut întotdeauna multă nevoie. Unde ești mamă? Dragostea ta o port cu mine în tot locul. Sfaturile și povestirile tale sunt pentru mine singurii prictoni. Și cind mă apucă aleanul, fluier doina ciobanilor din satul meu”. Aceste cuvinte ar fi putut fi semnate și de Eminescu!

Între anii 1858-1865, Vasile Conta urmează cursurile „Academiei Mihăilene” din Iași. Pentru un timp este găzduit de profesorul Teodor Codrescu. Să ne amintim că și Aron Pumnul îl va găzdui pe Eminescu, dindu-i în primire cărțile bibliotecii sale. Dintr-o scrisoare a acestui profesor către Andrei Pretorian, directorul internatului și gimnaziului național, aflăm că tânărul Conta a părăsit școala, dispărind cu trupa de teatru a lui Lupescu. „De cităva vreme venea noaptea tirziu din oraș. Întrebându-l, îmi spunea că a făcut cunoștință cu niște actori cari îi dau intrări gratuite. (...) Văzînd înștiințarea că nici la școală nu vine regulat, i-am făcut o morală strașnică, iar rezultatul a fost că a dispărut fără să-i dau de urmă. (...) și cum doriam să fac din el un element bun, ca secretar al meu;

căci la vîrsta lui era un precoce, făcea versuri, citea franțuzește, fără să-l fi dăscălit cineva; citea cărți însemnate și grele de priceput pentru o minte fragedă”. În 1904, Octav Minar o întîlnește, într-un spital din București, pe artista Maria Bălușescu (din fosta trupă a lui Lupescu) de care Conta se îndrăgostise cîndva; aceasta îi înmînează un pachet de documente prețioase, care vor face lumină în biografia gânditorului. „Vasile era chipes, înalt și bine făcut — îi spune ea —, așa că-i dădeai douăzeci de ani, pe cită vreme el nu avea încă șaptesprezece împliniți. Deocamdată făcea pe suflleurul; în urmă a ajuns să joace pe roluri. Era foarte cetit și cunoștea bine limba franceză pe care a încercat să mi-o predea și mie. Făcea versuri și compunea cuplete pentru vedivirile lui Lupescu. Începusem să-l iubesc pentru caracterul său nobil și dezinteresat. Avea o fire visătoare și îi plăcea foarte mult teatrul și filosofia. În turneul nostru era nedeslîpit de cărțile cari le luase de la protectorul său. A lucrat și o piesă de teatru, a cărui titlu l-am uitat, și care s-a jucat după cum îmi aduc aminte în Botoșani”. După acest „intermezzo”, fiul rătăcit se întoarce la școală, căci îl cuprinsese acel „dor de a studia”, cum îi va scrie el scumpei amice, și care nu-l va mai părăsi, ci îl va acapara cu totul, epuizîndu-l pină la transcenderea sa într-o viguroasă operă de reflexie.

„Societatea pentru trimiterea junilor României la învățătură”, fondată de doctorul Anastase Fătu, îl trimite în Belgia să studieze comerțul la Anvers. Într-un timp scurt, între anii 1869-1872, cu o voință extraordinară, Conta reușește să-și ia diploma de capacitate la Institutul de comerț din Anvers și licența și doctoratul în drept la Bruxelles. De aici i-a trimis Mariei Bălușescu versuri străbătute de o eminesciană nostalgie: „De as fi lubito, gingasa floare / Ce crește-n vale lîngă pîrâu, / Aș da și mîndrul soare / Pe o rază dulce din ochiul tău”. De aici, Conta îi trimite lui Eminescu, la Viena — prin

tea poporului istoric...” (**Timpul**, 8 aprilie, 1882).

În urma concursului susținut în 6 februarie, 1873, Vasile Conta ocupă catedra de drept civil de la Facultatea de Drept din Iași. Totodată, în perioada 1877-1879, ține patru conferințe în cadrul programului Societății „Junimea”: **Petișism** — 13 februarie, 1877; **Materialism** — 10 aprilie, 1877; **Starea economică** — 26 martie, 1878 și **Ceremonial și Etichetă** — 11 februarie, 1879. „Teoria fatalismului” l-a entuziasmat pe Eminescu. La dorința poetului de afla urmarea, Conta l-a invitat acasă, citîndu-i întreg studiul. „Aseară am fost la d-l Conta — îi scrie el Veronicăi Micle —, distinsul profesor de la Universitate, care a avut bunătatea să-mi citească sfîrșitul studiului său, al cărui început i-a dat lectura în «Junimea». Cele citeva ceasuri au trecut ușor, acompaniate în pauzele scurte pe cari le făcea d-l Conta, de tîctacul ceasornicului și de o tăcere mormintală în care gîndul meu părea înaripat spre alte lumi”. După cum se va observa, Eminescu îi va cunoaște lui Conta creația cu laboratorul ei cu tot. Prima conferință este anunțată în **Curierul de Iași**, din 11 februarie, 1877, atrăgînd atenția asupra talentului lui Conta „de a expune foarte clar materiile cele mai grele, fără ca prin această limpezime obiectul să piardă ceva din însemnătatea sa”; ca apoi, în **Curierul de Iași**, din 16 februarie, 1877, să facă o explicită dare de seamă asupra conferinței. El expune explicația pe care o da Conta credinței în „duplicata existenței” și subliniază, mai ales, cunoașterea de către filosof a mitologiei populare române și buna sa informare în ceea ce privește etnologia. Prima idee are circulație în creația noastră populară și este o temă preferată a romantismului; ea se găsește estetizată și în creația poetului (v. **Sărmanul Dionis**, **Avatarii faraonului Tia** etc.). Filosoful i se relevă ca un profund cunoscător al folclorului nostru: „Cu această ocazie, d-sa a dezvoltat o sumă de cunoștințe etnologice, încît fiecare propozi-

Eminescu și Conta

Fătu — un caiet cu material folcloric, însoțit de rîndurile: „Te rog să fii așa de bun de a trimite d-lui Eminescu caietul ce cuprinde culegerile mele populare, căci am aflat că are o mare dragoste pentru acest gen de poezie. L'aș fi trimis direct, dar nu-i cunosc adresa. Pentru singurătatea mea, departe de căminul și țara pe care o doresc, aceste versuri par o muzică divină, un balsam alinător de suflete înstrăinate. Cred că-i va face mare plăcere”.

Oare, acest traiect existențial nu va fi reluat și dimensionat în proporții uriașe și cu implicații infinite de către Mihai Eminescu?

Și aceasta nu la vîrsta bătrînului din legendele și Legenda cea mare nemțești, nemulțumit de strimtul orizont al cunoașterii, ci a „omului pururcă tinăr”, cum avea să spună mai tirziu, comentînd basmul **Tinerete fără bătrînețe și viață fără de moarte**: ca simbol al **geniului poporului român**, a tinărului care pușca cu sine toate cunoștințele știute, în acel timp și loc, despre istoria națională și universală. **Literei** din cronici sau din savantele tratate, poetul, în perigrinările sale, îi caută **spiritul, ideea națională** de vine determinantă: „minat de dorul fierbinte de a putea vedea Blajul, de unde a răsărit soarele românismului”, tinărul poet, profită în trăsura seminaristilor Ion Cotta și Teodor Cojocariu, ajuns pe virful Hulei, de unde se vedea orașul, s-a ridicat și a strigat: „Te salut din inimă Roma-mică. Îți mulțumesc, Dumnezeuule, că m-ai ajutat s-o pot vedea.” (Dr. E. Dăianu, **Eminescu și Blajul**, în **Familia**, 1902, pp. 301-302, apud G. Călinescu). „Fugar cu trupa lui Tardini”, apoi cu trupele lui Iorgu Caragiale și Pascali, suflour, copist de piese, compozitor de cuplete, uncori interpret, traducător al opului lui Röttscher, îndrăgostit, și nu ca oricare tinăr, de cite o Eufrosina Popescu, Eminescu va căuta să surprindă forma „vie” a artei, a culturii noastre populare — roazele ființei naționale —, cuprinsul complet românesc al acestora. Părăsește strimta școală didacticistă, deschizînd o altă, cu limba, datinile și ținuturile românilor drept cărți de învățătură. Desculț a străbătut sălile imense ale acestei școli, cu iubii săi dascăli, marii Domnitori, căci numai desculții — cum avea să observe în cestălalalt veac filosoful Constantin Noica — au simțit suflul înviorător al acestui pămînt și i-au adus cerul mai aproape. O adevărată **lecție de cultură** a „omului complet”. În turneul făcut prin Transilvania, cu trupa lui Pascali, în vara anului 1868, poetul a „văzut” și „trăit”, într-unul din chipurile sale, **ideea națională**. „Întimplarea m-a făcut — avea să scrie el mai tirziu, polemic cu reprezentanții «clasei superpuse» — ca, din copilărie încă, să cunosc poporul românesc, din apele Nistrului începînd, în cruciș și-n curmezîș, pin-în Tisa și-n Dunăre...” și să rămînă, ca o datorie sacră, „în par-

ție conținea ceva nou; totodată a dovedit o cunoștință amănunțită a mitologiei populare române, a cărui analogie cu credințele populare ale altor popoare a făcut-o cu totul evidentă”. A doua conferință, cea despre **Materialism**, este prezentată în **Curierul de Iași**, din 13 aprilie 1877, poetul sintetizînd, cu limpitate maximă, problemele expuse: „Pentru a nu anticipa convingerile intime ce fiecare din public și le formează despre lume și omnire, d-sa a expus alit dovezile dualiștilor, cari împart lumea într-o substanță materială și alta spirituală, cit și dovezile contrarii ale materialiştilor, cari reduc toate fenomenele creațiunii la un singur principiu, la materie. Aceste desvoltări paralele au fost urmate cu mare interes de public. La urmă prelectorul a încheiat dînd conturile principale icoanei universului, astfel cum ea se zugrăvește în creierul unui materialist”. Odată cu apariția, în traducere franceză, la Bruxelles, a **Teoriei fatalismului**, Eminescu se grăbește să comunice cu bucurie, în **Curierul de Iași**, din 4 mai, 1877, succesul prietenului său; mai mult, adaugă și e-courile pe care studiul le-a avut, pină la acea dată, printre specialiștii din apus. „Se știe că d. V. Conta a publicat într-un volum în limba franceză «Teoria fatalismului», a cărui interesantă pretrare a ocupat mai mult timp coloanele «Convorbirilor literare». Aceste studii ale profesorului din Iași, au un mare merit, ele sunt dictate pretulindeni de spiritul neindolnic al adevărului. Poate să fie cineva pentru sau contra teoriilor materialiste, aceasta nu împiedică însă ca să recunoaștem meritul personal al autorului de a fi spus sincer și fără inconjur părăerile, pe cari le credea adevărate, de a fi scris în mod foarte clar și de a fi tratat cesțiunea, înarmat cu toate cunoștințele necesare.”

Drept vorbind, puțini scriitorii români s-ar putea lăuda cu asemenea calități. Dar aceasta nu este numai părerea noastră. Un profesor de filosofie spiritualistă din Bruxelles (Guillaume Tiberghien, n.n.) a spus la cetirea manuscrisului încă, că rar a întîlnit pină acum o carte de filosofie materialistă mai clară, mai consecventă și mai sinceră. Profesorul din Bruxelles e departe de a împărtăși ideile autorului român, cu toate acestea a cetit cartea cu mare plăcere. Pină acum auzim că d. Conta a primit în privirea cărții sale o scrisoare de la renumitul Charles Darwin și alta de la materialistul german Ludwig Büchner”.

Avînd și unul și altul o înaltă idee despre **națiune**, au încercat și unul și altul să-i dea chip. — Profesorul a coborît de la catedră în apele neclare ale politicii, cu credința nestrămutată că va putea să oprească sporierea coliziunii dintre adevărata națiune și cea pretinsă, avîntîndu-se în publicistică și în incendiare discursuri despre viitorul politic al României. Cîștigă lupta electorală, determină nerevizuirea articolului 7 din Constituție și, apoi, încearcă să se retragă din furtuna stîrmită. Prea tirziu, I.C. Brătianu, combătut, îl atrage în chiar gruparea sa politică, oferîndu-i postul

de Ministru al Cultelor și Instrucțiunii Publice. De orientare liberal-moderată, Conta acceptă, în 1880, încercînd, din interior, să-i dea un sens național direcției politice liberale, aflată la putere. Și trece la realizarea **Proiectului de reformă a învățămîntului public**. Eminescu rămîne uimit de gestul de a părăsi „treapta mai înaltă a unui om de specialitate” pentru „treapta unui simplu adept neofit al politicii militante de partid” și, neluîndu-l în seamă „această micșorare a d-sale” (**Timpul**, 8 februarie, 1881), îi va supune proiectul de lege unei severe judecăți: **incompatibilitatea sa cu realitatea**. De fapt, Conta atinsese punctul maxim al **negării**, al nonidentității cu realitatea. Eminescu îi ia în discuție proiectului „direcția de cultură pentru viitoarea societate românească”. Prima propunere de excludere în parte a **clasicității** în favoarea disciplinelor **reale** din învățămîntul secundar i se pare poctului că ne-ar rupe de „școalele Europei apusene”, tinerii noștri nemaiputînd astfel avea acces la universitățile străine. Pe baza ideii de continuitate și creștere organică și, mai ales, ținînd cont de **experiența** (a învățămîntului european). Eminescu conchide: „Admitem că problemele sint de cel mai mare interes. Sustinem însă că acest interes nu poate să fie la noi decît teoretic și va trebui să treacă cel puțin o jumătate de secol înainte de a fi vorba de legiferare practică în această direcțiune” (**Timpul**, 12 februarie, 1881). Prin proiectul acesta (chiar nedevenit lege atunci), Conta apare ca un precursor în legislația învățămîntului european; dar judecata și previziunea eminesciană erau ale unui fin dialectician, cu ochii larg deschisi asupra contradicției dintre **real și ideal**. Chiar „Teoria undulațiunii” este privită de Eminescu pe baza aceleiași contradicții. În manuscrisul 2267, pe prima copertă, se găsește însemnarea de adinc sens dialectic, conjunct cu **Tezele despre Feuerbach** (prima și a noua), stabilite de Marx și publicate de Engels, în 1888: „Conta, Teoria undulațiunii universale. Aplicată la viața intelectuală, ea nu e decît o figură. Undă descrișă de suirea și scăderea ideilor în inteligența ome-nească este o undă **numai cugetată, ideală**, nu unda unei mișcări adică linia undulată a unei mișcări **avea mecanice**” (s.n.). — Poetul se aruncă cu totul în luptele politice, desfășurîndu-și forțele pe toate aliniamentele: istorie și știința istoriei; filosofie politică și economia politică; drept și legislație; putere și cultură; matematică, fizică și chimie; știință, artă și literatură; cultură populară și etnologie și, ca un corolar al tuturor, filosofia cu a sa viziune unitară asupra lumii ca totalitate, asigurată prin **principiul corelatelor**, funcționînd între două sau mai multe forme, orj nivele de existență. Eminescu „a ars” în implicarea politică, dar a avut mereu în vedere „pariul istoriei”, cea mișcare dialectică în care și prin care poți ridica istoria la istoricitate. Filosoful, condus de aceeași idee națională, s-a alăturat unui partid, încercînd să-i imprime un sens conform năzuinței națiunii și a fost, în plină epocă a formalismului și alienării politice, respins; inadapabilul a trebuit să cedeze, Conta părăsește Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, preferînd un post la Casație. Ca și Eminescu, a fost continuu de partea **elaselor pozitive**. De la Pisa, unde se îngrijea de sănătate, aflînd că în Cameră se punea problema desființării toc-melilor agricole, îi scrie, în ianuarie 1882, lui Rosetti Tescanu, printre punctele pe care să le dezvolte: „Munca forțată produce extenuarea forțelor, care e cauza cea mai teribilă a mortalității crescînde, a nașterilor neviabile și în sfîrșit a extincțiunii rasei”. Astfel de concluzii dureroase, pe baza studierii realității social-istorice, scria zilnic Eminescu în paginile **Timpului**. În fine, trecînd de partea fenomenului unilateral, al discontinuității, nonidentității și negării, față de direcția „conservatoare” a continuității, și ea unilaterală, nu se putea ca această contradicție să nu se reflecte și într-unul din termeni, adică în gânditorul însuși. Conta o știa ca manifestîndu-se în el (după cum am văzut), dar abia acum, prin iesirea sa în „lumea cea mare”, i-a devenit **cunoscută**. (O scrisoare a tulburatului Conta către Gută Panu, pe care o publică și republică **Timpul** spre sfîrșitul anului 1880, îl dezamăgește pe poet). La 21 aprilie 1882, în vîrstă de 37 de ani, Conta trece definitiv în ordinea mai înaltă, a culturii. „Jertfit” de ideea superioară personalității sale. Prietenul său, Eminescu, va scrie în **Timpul** din 25 aprilie, 1882, înlăcrimate cuvinte și, în același timp, interogative asupra enigmaticei contradicții interioare a gânditorului.

Poetul, condus de aceeași nobilă idee națională, dar răsrîntă în apele geniului poporului român, s-a ridicat dincolo de „partizi”, a făcut saltul dialectic; contemporanii (și nu numai ei) l-au luat drept conservator, dar el se afla pe o altă curbură a spiralei, conservatorismul său era conservat, adică negat dialectic, conform tezei „identității identității cu nonidentitatea”. De la această altitudine dialectică, își judeca Eminescu contemporanii. Nici bunul său prieten, Conta, al cărui traiect existențial a fost preluat dialectic de poet, nu a fost scutit de scrutarea ochiului lui Eminescu.

DUMITRU VELEA

O amintire despre Șerban Cioculescu

GOMBROWICZ

Privesc, răsfoiesc, recitesc zecile de scrisori de la cei pe care i-am cunoscut, de la cei care m-au onorat cu prietenia lor. Nu fără o accentuată melancolie, nu fără tristețea de a ști că cei mai mulți nu mai sunt astăzi pe tărîmul vieții, cinstite de ei cu atîtea împliniri spirituale. Aleg cîteva din ele și le increditez tiparului cu conștiința că o foaie de hirtie care a fost înobilată de scrisul lui Șerban Cioculescu sau Constantin Noica — e grăitoare pentru sufletul acestor cărturari.

Cînd Șerban Cioculescu a încetat din viață, am evocat, tot în coloanele **Suplimentului Școlii tineretului**, extrema urbanitate, politețea desăvîrșită a omului pentru care un nou volum nu reprezenta o cerere intempestivă și o dorință ce trebuia să se împlinească oricum și cit mai grabnic cu putință, ci un prilej de evaluare retrospectivă, de confruntare cu propria sa creație. „Propunerea” pe care o publicăm aici mi-a fost închinată la locuința sa din strada doctor Turnescu 5 în ziua de marți, 26 aprilie 1988. O simplă foaie de hirtie în care regăsim humorul său de aleasă calitate, stilul său de o eleganță desăvîrșită și presimțirea morții pe care a privit-o cu atîta seninătate și melancolie. La puțin timp după această întîlnire, Șerban Cioculescu a suferit prima operație. În seara zilei de 17 iunie 1988 mi-a dat un telefon soundu-mi că a doua zi se va interna într-un nou spital și că manuscrisul a fost definitivat conform d'scuției noastre.

VALERIU RĂPEANU

15 aprilie 1988

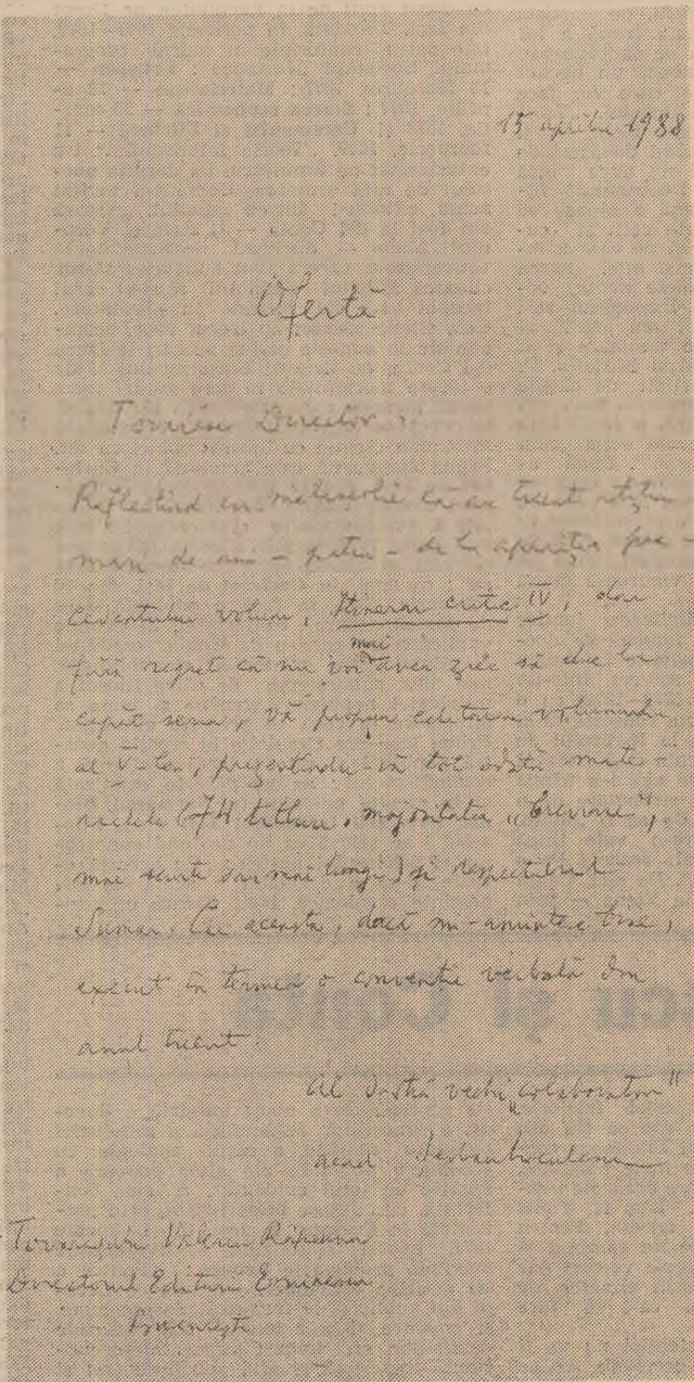
OFERTA

Tovarășe D'rect'or,

Reflectînd cu melancolie că au trecut atîția mari de ani — patru — de la apariția precedentului volum, *Itinerar critic IV*, dar fără regret că nu voi mai avea zile să duc la capăt seria, vă propun editarea volumului al V-lea, pregătindu-vă totodată materialele (74 titluri, majoritatea „breviare”, mai scurte sau mai lungi) și respectivul *Sumar*. Cu aceasta, dacă mi-amintesc bine, execut în termen o convenție verbală din anul trecut.

Al d-stră vechi „colaborator” acad. Șerban Cioculescu

Tovarășului Valeriu Răpeanu
Directorul Editurii Eminescu
București

Da, ați citit bine titlul. Este vorba, în această cronică de carte, despre (Witold) Gombrowicz și nu, să zicem, despre *Ivona, principesa Burgundiei* (piesa care ne-o aduce în gînd pe Rodica Negrea, protagonista montării de la Teatrul Mic) sau de *Ferdydurke* (primul din cele două romane ale scriitorului polonez de valoare și faimă mondială). Într-adevăr, aceste gînduri despre „personajul” Gombrowicz — viața se întoarce în literatură — ne-au fost sugerate de apariția într-o excelentă variantă românească (selecție, traducere, note și postfață de Olga Zaicik; prefață de Romul Munteanu; ed. Univers, 1988) a unor semnificative fragmente din *Jurnal* (1953 — 1966), cărora li se adaugă paginile autobiografice din *Amintiri poloneze* și a tuturor celor trei piese, *Ivonei...*, alăturîndu-i-se *Cununia și Opereta*. Exceptînd romanele (un al doilea este intitulat *Trans-Atlantic*), avem în față un Gombrowicz esențial, dominat, credem noi, de „textul jurnalului ca (viață trăită în) literatură” — ori a literaturii ca jurnal auctorial? — așa cum se argumentează în ordine teoretică și într-un cuprinzător număr din *Caiele critice*.

Dincolo de condiționările implicite ale genului (căci jurnalul în sine a devenit, fără tăgadă, o varietate (sub)paradigmatică a prozei), între care lupta cu calendarul („legea lui Blanchot”) și chestiunea destinatarului sînt extrem de discutate, ceea ce impune, (nu doar) în opinia noastră — un jurnal — dintre miile de mostre de confesiune întîlnite, este calitatea umană a scriitorului de jurnal. Cazul lui Gombrowicz este unul dramatic, fără a afecta însă patelismele unei literaturi autobiografice lacrimogene. Fiecare caz, însă, cu specificul său, ceea ce structurează ansamblul ca în jurul unui numitor comun fiind tocmai intensitatea dramatică a trăirii paginii scrise, încărcată adesea de accentele tragice ale iminenței neantului (de curînd s-a publicat și traducerea jurnalului lui Ștefan Zweig.)

Deci, „personajul” Gombrowicz văzut de și văzîndu-se „scriitorul” Gombrowicz: „luni — eu / marți — eu / miercuri — eu / joi — eu / vineri...” (primele cuvînte din jurnal sau încercarea disperată de a-și păstra identitatea într-o lume, oricum, străină). **El pobre polaco** nu acceptă fatalitatea din **el pobre**, preferînd să iasă demn în lume ca **(el) polaco**. De aceea și jurnalul debutează cu o dezbatere, asupra istoricității / -izării naționalului și a universalului, exemplară: „nimic din ceea ce îi e propriu omului nu poate să-i impună; deci dacă ne impune propria noastră măreție sau propriul nostru trecut, e o dovadă că nu ne-au intrat încă în sine”. Peregrinul trăiește mai ales în prezent, clipa fiind acuzată existențial („de la o vreme, poate și drept o consecință a monotonei mele existente de aici, mă cuprînde o curiozitate pe care nu am încercat-o niciodată pînă acum cu o atît de mare intensitate — curiozitatea față de ce se va întîmpla peste o clipă”). Fervoarea aceasta este, înainte de toate, a unei vitalități insuficient exploatate. Și atunci jurnalul devine receptacolul unei cantități de trăire unice apăsînd **literalmente** cuvîntul, suprasaturînd-l cu semantism ontologic, desfășurînd asupra lui coerciția și seducția. Dacă ar fi să compar textul cu cel al altui jurnal modern, acesta ar fi cel al lui Max Frisch. Cu deosebirea că „păpușarului” îi lipsește sforile, iar marionetele sînt tot atîtea avataruri ale autorului („în sinea mea sînt convins că un scriitor inapt să scrie despre el însuși este un scriitor incomplet”). Autorul nu numai că se **întoarce** în pagină, dar o exorcizează conștient, supunînd-o la chinurile facerii de sine: „infernul acestei cărți este cu atît mai neliniștit cu cît este rece; și mai neliniștit încă pentru că este intenționat” (un comentariu la *Omul revoltat* al lui Camus, cu vădite trimiteri înspre propria sa operă). *Jurnalul* lui Gombrowicz este o carte ce nu poate fi comentată ci, cel mult, parafrazată. Cazul ideal l-ar reprezenta o citare integrală (**Pierre Menard...**), din care scriitorul să re-iasă om, iar omul să-și conțină scriitorul cu o pregnantă nemelodramatică, așa cum „personajul” de aici reușește pe deplin.

IOANA DĂNILĂ

RAPORTARI LA UNIVERSAL

Este poate prea devreme să ne întrebăm acum de ce unii autori foarte prizați în perioada lor de creativitate regăsesc greu un nou public cititor. Întrebarea a mai fost pusă în legătură cu mari nume din literatura universală: nu doresc să mă întorc la explicațiile avansate pentru uitarea în care s-a confundat aproape un secol Shakespeare sau tînde să fie privit chiar de francezi un Victor Hugo. Cert este că durabilitatea lor, dincolo de mutațiile petrecute în sensibilitatea și mentalitatea urmașilor, impune verificări, nu însă confirmări.

Altul este cazul scriitorilor cu care am fost contemporani, despre care avem experiență de lectură relativ proaspătă și cărora în chip retrospectiv le simțim reculul, intrarea într-un con de umbră. Perspectiva de timp scurtă pe care o luăm în discuție, de cam douăzeci de ani, ajută numai parțial găsirea răspunsului potrivit. Și totuși, este vădit că s-a restrîns numărul celor atrași de literatura sadoveniană, după cum, în alt plan, pare a fi ieșit din circulație proza lui Zaharia Stancu. Pentru Sadoveanu sentimentul meu este că înregistrăm rodul unei neconcordanțe de gust între imensa sa poezie și sugestivă înțelepciune și graba acelor cititori care îl simt perimat, plictisitor, fatalmente, autor de trecut în manuale.

Dar cu Z. Stancu ce se întîmplă? Aici confruntarea cu opera nu ascunde existența unor pagini de cizelare indiscutabilă, pe lângă altele îmbibate de anecdotă, verbiș jurnalistic, inactualitate. De ce nu sînt selectate atunci scrierile valabile, de ce **total** devine caduc, de ce umbra unui dis-

confort să declanșeze (vezi o anchetă de acum cîteva ani) chiar un fel de resentiment față de artist. O apropiere contradictorie ar putea sta la baza lui. Există opinia că poetul a produs versuri de vibrație, esențiană autentică. Cîteva din prozele sale ca **Ce mult te-am iubit** și **Pădurea nebună** evocă frumoase povești de dragoste. În schimb, atît **Dulăii**, cît și **Descult** au carente în motivație agravate în ciclul **Rădăcinile sînt amare**.

Așadar, inegalitatea dezafectază literatura lui Z. Stancu. Dar ce rămîne dintr-o activitate

lahă și la civilizația ei ca durată în timp și spațiu.

În privința lui Zaharia Stancu, prozatorul se simte inclinat să poetizeze naturile feminine. Revendicarea pasiunii le dezbară de artificios și anecdoticul facil. Dar același prozator nu mai știe să valideze cu mijloace artistice istoria anilor de după Eliberare. **Rădăcinile sînt amare** aparțin tipului de cronică ireceptivă la somația launtrică a personajelor.

Să observăm și un fenomen invers. Unul legat de formula literară. Cînd Alexandru Ivasiuc și-a publicat cărțile, senti-

xercițiul cel mai reușit se plasează în planul demonstrației; pe terenul acestuia găsește Ivasiuc mijloace să angajeze caracterologiile. Prin el se exprimă, la o bună tensiune polemică, un interogativ al radicalizării.

Fără îndoială, receptorul nu este neutru. Cu atît mai puțin „orizontul de așteptare”. Pentru creator, se înțelege, se pune o singură chestiune: cum să intensifice de-neutralizarea. Altminteri ar risca să piardă dedublarea scriiturii în / prin lectură. Poziția scriitorului mi se pare limpede — el caută

Dacă Zaharia Stancu a tîns spre cuprinderea socială absolută pictînd pe firul manifestării lor instincte primare (vezi **Șatra**, **Rădăcinile sînt amare**) un scriitor care face experiența deplasării materiei epice în absolutul moral este Teodor Mazilu. Un alt caz de înscriere pe o orbită postumă superioară primirii antume. Ca și la Zaharia Stancu vina realismului rămîne una pamfletară. Doar că ceea ce suferă la Stancu de precipitare se așază la Mazilu într-o structură înlînțuită, văzută în devenirea suprafețelor etice. Privirea scriitorului se mișcă pe vectorii mitului moral pentru a asana sau măcar rețușa efectul lor negativ în conștiința umană. Personajele devin justificabile pe măsură ce decad din idealul urmărit, sînt abandonate de îndreptățirea socială și nu obțin ce doriseră. Distanțarea lui Mazilu de ele are un ritm binar. Inițial, dinamica textului descoperă o participare malițioasă la stimei tipologice, pe urmă istoriile personale pun în lumină o descifrare a temperamentelor deschis contestatate. Obsesia artistului moralizator tînde să transforme în constantă stilistică acest procedeu gîndit în joncțiune cu modulațiile romanului.

Cota în creștere a lui Teodor Mazilu, explicat azi într-o diversitate de puneri în scenă, se explică prin revalorizarea de care vorbeam. Scriitura lui Mazilu este pozitivă. În interiorul ei comical absoarbe și resoarbe o judecată ce urcă pînă la marile linii ale binelui. Un itinerar precis ne conduce spre el printr-un hățîș al ofilirii și uscăciunii.

HENRI ZALIS

Un simptom și propria sa explicare

care are și repere valabile? Răspunsul ar fi acesta: rămîne ceva, numai cînd reperele sînt fundamentale.

Cu aceasta atingem miezul problemei. Oare în ceea ce s-a numit „orizontul de așteptare” conțea numai gradul de consonanță al operei cu receptorii săi?

În sensul acesta vom descoperi, pur și simplu, că Mihail Sadoveanu propune un fel de permanență a spiritului românesc. Marele rapsod scrie într-un limbaj sapiential, un limbaj infiltrat de mister cosmic și revelații existențiale, povestea naturii românești și a camenilor de pe meleagurile carpatine. Nu este greșit să îl considerăm drept poetul unei viziuni totalizante în sensul că dă relief unui univers cu dublu acces: la umanitatea moldo-va-

mentul general a fost de interes și stimă. Apare astăzi, la recitare, că încrederea în scrisul său merita și mai mult. Eugen Simion, în consistența sa cercetare **Scriitori români de azi** (ed. a II-a, 1978) îl încadrează pe autor printre promotorii eseului românesc. Creator de stări curioase, speculativ, Ivasiuc trece în confesiuni obiectivate exigențe impuse de un activ autocontrol. Romanele sale se acomodează cu anii din urmă, au (vezi **Interval**, **Păsările**, **Cunoaștere de noapte**) o certă apetență pentru idei, pentru simboluri. Scriitorul, gratic analizei, libertății de opțiune, jocului, între voluptate și subiectivitate, stîrnete atenția, reține pe cititor, invitat să regăsească prezentul, după ce a depășit aproximațiile, parantezele, efortul de înțelegere. E-

să-și postuleze mișcarea de referire la procesul unificator al experienței personale și sociale. Din creuzetul acestuia meditația definește o strategie producătoare de sensuri, așa cum opera însăși conține propriul ei comentariu. La capătul drumului, spre posibilă ei posteritate se deschide întrebarea: ar putea fi ierarhizate orizonturile de așteptate? Oare cadrul cultural al numitei așteptări comportă și el grade de așteptare? Sau este la mijloc doar un simptom al valorizării receptivității publice în interiorul unui cîmp cu practici literare deosebite... Și, în fine, este mai degrabă vorba de un exercițiu de descifrare sau, în termeni de metamorfază, orice valorizare impune, între mascare sau deformare, tendința spre revalorizare.

Dresda renăscută

Dresda barocă și rococo, Dresda celebrului Zwinger și a legendarilor Elbe, Dresda lui Wunderbalu (Minunea albastră), Dresda gale-riilor de artă, Dresda marilor revelații — orașul care a desființat și innobilat sufletele și mințile zecilor de mii de oameni însetați de frumusețe, armonie, echilibru, perfecțiune și înțelepciune. Tocmai această oraș avea să plătească unul dintre cele mai grele tributuri dintre toate orașele peste care a călcat cel de-al doilea război mondial. În focul luptelor nu s-a putut face decât puțin: stringerea lucrărilor de artă și mutarea lor dintr-un loc în altul pentru a le feri de dezastrele războiului, dar orașul, el însuși o capodoperă și un muzeu în același timp, a rămas fără apărare, la discreția furiei orbe a bombardamentelor.

Deși știam că orașul a fost timp de doi ani părăsit — după terminarea războiului (canalizarea și rețelele de curent electric fiind complet distruse), totuși, când, aflându-mă pentru prima oară la Dresda, mi s-a spus că la reîntoarcerea localnicilor, printre ruine nu s-a găsit nici un cîme-

și nici o pisică, imaginea orașului din care viața lipsea cu desăvîrșire a fost zguduitoare; ea contrasta dureros cu clipa de viață tihnită pe care rășușitele și lebedele lunecând agale pe canalul deviat din Elba, curgînd prin curtea pinacolecii amenajată în ceea ce mai rămăsese din Zwinger, o evocau.

Deși știam că simbolul renașterii Dresdei,

ani înaintea declanșării războiului, glorie și mîndrie a arhitecturii germane, aveau să fie prefăcute, în celebra noapte de mai 1945, în numai trei minute, într-un munte impenetrabil ca o cazemată din fier-beton în al cărui culcuș sinistru au dispărut 10.000 de oameni. În amintirea lor, acolo, pe acel teren, s-a hotărît să nu se mai construiască nimic: s-a

septembrie 1975 la Dresda, în preajma deschiderii anului universitar, era motivul bucuriei studenților și profesorilor de la Institutul de arte plastice. Cu câteva zile în urmă, avusese loc un eveniment ale cărui ecouri evocau, din nou zbuciumul războiului și sporeau frumusețea zilelor de pace. În timpul marilor conflagrații, datorită suflului, statuia care reprezenta inspirația plastică sub chipul unui tînar cu pensula și paleta în mîna a căzut, în mîntoarea unui bombardament, pe caldarîm. Așa, cu fața în jos, frumosul efeb înaripat, a stat trei decenii, pînă cînd clădirea a fost restaurată iar el curățat de fum și praf și cu poșghîța de aur ce-l acoperea în întregime, reînnoită, a fost din nou așezat deasupra clădirii. În acel septembrie cînd noi sosem la Dresda, el tocmai își reluase veghea de secole, strălucind în bătăla soarelui și dînd păcii ce o sugera acum, sensul ei cel mai profund: tihna regăsită a creației.

POPASURI

care se putea vedea ridicat în schimb unul dintre cele mai emoționante și tulburătoare monumente — o suită de fîntîni cinetice din inox, cu bazine colorate și reflectoare colorate care curg fără încetare, zi și noapte, și din ale căror tuileaux-uri de orgă modernă, apa fîșnind cu presiuni diferite, din năinte calculate, cîntă un cîntec fără sfîrșit, o melodie nici veselă, nici tristă, dar răscolitoare, în preajma căror pași i tuturor trecătorilor, chiar și ai localnicilor, se-opresc fără voie.

Ceea ce nu știam, cînd am ajuns în luna

SIMONA VĂRZARU

TABELA de MARCAJ

Lovitura de pedeapsă

Ce mai tura-vura, campionatul a-nceput și-n sauna din prima rundă a fost destulă transpirație. Pe șira spinării! Că s-au dictat atitea penalty-uri, de parcă noua prevedere regulamentară, propusă inițial de F.R.F., nu ar fi fost respinsă ca neavenită, ci aprobată cu urale! Urale care-au dat în vîlcăreli și bocete, chiar la tabloul din deschidere, considerat festiv. Pe primul penalty ratat din campionat, o semnătură de prestigiu autentic, internațional — Giță Hagi, mingicarul — care-a ridicat Brașovul-n Ghencea pin' la înălțimea Stelei. Iar Steaua a ieșit din corzi cu chiu cu vai (e drept, cu mulți recruți și fără patru titulari)! În Trivale, Sportul de Regie a pierdut la penalty un punct pe care-l merita, la Oradea craiovenii — au fost și ei victimele loviturii de pedeapsă, cea chemată însă în zadar să fericească-n alte jocuri Oltul și Sibiu. Oțelul a pășit cu stingul spre toamna europeană și pentru ca Dinu să nu-și plîngă soarta, mureșenii lui de ieri au plecat de la Constanța cu un scoruleț de plajă. Două penalty-uri s-au mai dictat și la Bacău, unde dinamoviștii-au dovedit că-s puși pe fapte mari, iar în Giulești — remiză albă cu Morenii, în lipsa unei lovituri de 11 metri care să desemneze o învingătoare. Concluzia primei etape — e cam cald, băleții-s încă oboșiți după vacanță și cam plictisiți după turnee, dar cum euro-cuplele vestesc sosirea toamnei, e timpul s-o dăm pe fotbal. Cum a și dat-o Steaua, hăt la Barcelona, unde alde PSV Eindhoven, cu toți spaniolii de prin zona catalană, își scuipe-n sîn la gîndul că ai noștri s-au specializat în mari victurii internaționale la baraj de penalty! Habar n-au spaniolii și nici olandezii că la noi era pe punctul de a se juca numai așa, adică la baraj, și că dacă am renunțat la chestia asta e numai pentru că sintem extrem de siguri că vom bate și cu șuturi de la distanțe nițeluș mai mari. Și-apoi, să nu uităm concluzia II din campionatul nostru: arbitrii computerizați și angajați și ei în lupta de retrogradare-promovare au redescoperit că știu regulamentul, lovind fără milă cu loviturile de pedeapsă, după principiul: „Dacă-i bal, bal să fie!”

HORIA ALEXANDRESCU

Redescoperirea muzeelor

MOARĂ DE VINT DIN SATUL SARICHIOL, județul Tulcea, începutul secolului al XIX-lea, Muzeul Satului și de Artă Populară din București

Unul dintre cele câteva exemple de mori de vînt păstrate pe teritoriul Dobrogei din secolul trecut (aceasta din imagine fiind una dintre cele mai vechi, implinind nu peste mult timp două veacuri de existență) al cărui tip a încetat să mai existe la începutul secolului XX se află strămutat în spațiul rezervat colecției de etnografie, folclor și artă populară de la Mu-

zeul Satului și de Artă Populară din București. Este un exemplar ce reprezintă un tip numit de către specialiști „mediu”, foarte frecvent în zonă și în epocă, alcătuit dintr-o încăpere de plan patrulater compartimentat în două spații suprapuse — cel de jos folosit ca depozit pentru saci și unelte, deasupra instalîndu-se meca-

nismul propriu-zis de măcinare — dotat cu două pietre (una pentru grîu și alta pentru porumb).

Această moară de vînt ilustrează, alături de morile de apă din Banat și cele de vînt din alte zone ale țării, nivelul industriei rurale din secolul trecut — metode, tehnologii, soluții practice — reprezentînd una dintre laturile sectorului tehnic și completînd astfel, cu o nouă dimensiune, selecțiunea artistică a muzeului.

S. BOARIU

COFFA: Așa este, Ortega apela la deosebirea dintre substanță și funcție și afirma că, pînă în preajma anului 1900, nu numai știința, ci și literatura se bazau pe ideea de funcție și nici o atenție serioasă nu se acorda substanței...

BORGES: Substanță și funcție, ce înțelegi exact prin asta? Nu prea pot să te urmăresc.

COFFA: Eu îl citez pe Ortega.

BORGES: Da, dar trebuie parafrizat ca să poată fi înțeles. Ce înțelegea el prin funcție? Se referea cumva la intrigă?

COFFA: Presupun că se referea la structura romanului în mod independent de psihologia personajelor.

BORGES: Depinde. În cazul unei povestiri, intriga este extrem de importantă. Însă în cazul unui roman, intriga poate fi lăsată la o parte. Personajele sînt cu adevărat importante. Sau, poate că într-o povestire a lui Henry James ambele sînt importante. La fel într-o povestire de Kipling — intriga și ceea ce se numește în termeni foarte vagi psihologia personajelor. Dar, ca să luăm un exemplu faimos, Don Quijote, chiar și-n cazul acestui roman faimos aventurile nu par altceva decît adjective ale personajului principal. Sînt atributele sale. Avem nevoie de ele ca să-l putem cunoaște. Toate aventurile lui Don Quijote sînt adjectivele lui Don Quijote. Ele au menirea de a ne arăta ce fel de om este. Desigur, într-un sens ascuns. Aventurile luate ca atare sînt nerelevante și destul de sărace. Însă au o anumită funcție, căci, după ce citim Don Quijote știm cine era el. Și noi am fost Don Quijote sau Alonso Quijano tot timpul în care am citit cartea. Și asta se poate afirma despre multe romane, de exemplu despre romanele lui George Meredith. Acestea au menirea de a dezvălui personajul. În schimb, în alte romane, importante sînt acțiunea și elementul de surpriză de la sfîrșit. În majoritatea romanelor de aventuri, de exemplu în *Insula comorilor* și în *O mie și una de nopți*, importante sînt aventurile și nu personajele. Personajele n-ar putea exista fără aventuri. Aventurile sînt primordiale.

COFFA: Se pare că Ortega afirmă că...

BORGES: Presupun că Ortega n-a citit prea multe romane, nu?

COFFA: N-am de unde să știu.

BORGES: Ei bine, el nu știa engleza, așa că a ratat cele mai bune romane din lume.

COFFA: Nu știu nimic despre asta. Însă mi se pare că Ortega afirmă că am rămas fără intrigi...

BORGES: Nu cred că-i așa. Mie mi se pare că inventez intrigi noi tot timpul. Nu-mi pare că mi s-au secătuit intrigile.

COFFA: Aveți dreptate. În orice caz, el spunea...

BORGES DESPRE BORGES

Marturie unei mari conștiințe

BORGES: Știu. El vroia romane ca Marius epicureanul al lui Pater, nu? Romane în care practic nu se întîmplă nimic, romane scrise pentru un bătrîn. Presupun că astfel de romane îl interesau, nu?

COFFA: Și Proust, deși Proust era poate prea mult, chiar și pentru el.

BORGES: Da, Henry James, Meredith, Pater.

COFFA: Ceea ce dumneavoastră numiți romanul psihologic.

BORGES: Mie personal îmi plac ambele tipuri de romane. Îmi plac și intrigile, și personajele.

COFFA: Din moment ce lui Ortega îi plăcea să fie filozof, s-a gîndit că trebuie să dovedească că acesta este singurul lucru admisibil.

BORGES: Dacă stau să mă gîndesc, în cazul lui Shakespeare, crezi în personaje, nu în intrigă. Toți credem în Hamlet. El este mult mai real decît mine. Dar nu cred în fantoma tatălui

său, în mama sa. Nu reușesc să cred în intrigă. La fel și-n cazul lui Macbeth. Cred în Macbeth, în Lady Macbeth. Chiar și-n cele trei vrăjtoare, însă nu pot să cred în intrigă.

COFFA: Deci avem, pe de-o parte, romanul psihologic în care importante sînt personajele și nu ceea ce se întîmplă cu ele...

BORGES: În cazul lui Conrad, presupun că ambele sînt importante. Mă gîndesc la Conrad ca la un mare romanier. Cînd te gîndești la el, o faci în termenii povestirii și ai personajelor. Deci nu există nici o opoziție. Le-am menționat pe amîndouă.

COFFA: Însă în scrierile dumneavoastră, cel puțin în multe dintre ele,

intriga atrage atenția mult mai mult decît personajele.

BORGES: Adevărul e că nu pot crea personaje. Scriu întotdeauna despre mine insumi în situații imposibile. După cite știu, n-am creat niciodată vreun personaj. Presupun că în povestirile mele singurul personaj sînt eu insumi și mă deghizez mereu în gaucho, în compadrito și așa mai departe, dar sînt eu insumi tot timpul. Sînt eu în vremuri imaginare și-n situații imaginare. Eu n-am creat niciodată personaje.

COFFA: Cu excepția dumneavoastră însăși.

BORGES: Da. Dar dacă ne gîndim la Dickens, o facem în termenii unei multitudinî de personaje. La fel și-n cazul lui Shakespeare. Mi s-a spus că același lucru se întîmplă și-n cazul lui Balzac, deși nu l-am citit.

COFFA: Iată și întrebarea pe care vroiam să v-o pun.

BORGES: În sfîrșit. Scuză-mă.

COFFA: Publicul nu a venit aici să audă întrebările mele.

BORGES: Eu am venit să aud întrebările dumitale.

COFFA: Ortega spune că romanul psihologic este singurul lucru bun de făcut și mulți îl practică în ziua de azi. Mai avem apoi și o altfel de scriere.

BORGES: Născocire.

COFFA: Pe care dumneavoastră o practicați, împreună cu Adolfo Bioy Casares și alții, și care pare să aibă o mare influență în America de Sud. Nu spun America Latină, pentru că îmi veți replica că așa ceva nu există.

BORGES: Da. Totul nu e decît o ficțiune.

COFFA: Întrebarea mea este: are vreo legătură cu hotărîrea dumneavoastră de a nu scrie romane psihologice, ci altfel de lucruri? Și, înainte de a-mi răspunde, aș dori să dau citire unui pasaj dintr-o scriere a dumneavoastră.

BORGES: Da. Însă aș dori să spun că nu scriu ceea ce vreau. Aceste lucruri îmi sînt date de ceva sau cineva. S-ar putea numi muza. Sfîntul Duh, sau subconștientul. Eu nu-mi aleg subiectele sau intrigile. Ele îmi sînt date. Mă trag de-o parte și aștept să le primesc, pasiv.

COFFA: Avem vreun exemplar din *Otras inquisiciones*?

BORGES: Dacă nu, putem inventa orice dorim.

COFFA: Aș dori să comentati ceva ce-ati spus în „Pentru Bernard Shaw”.

BORGES: Am scris așa ceva?

COFFA: Da.

BORGES: Am scris toate aceste lucruri cu mult timp în urmă, iar acum sînt un domn bătrîn, trecut de optzeci de ani. Nu vă puteți aștepta de la mine să-mi amintesc tot ce-am scris. Nu-mi recitesc niciodată scrierile. Încerc să-mi amintesc alți autori, mai buni decît mine

Traducere de MIHAELA SIMION CONSTANTINESCU

(Va urma)

LIRICĂ SOVIETICĂ

IURI POLEAKOV

Înainte de rămas bun

La început voi uita sunetul glasului ei,
Obiceiul de a invirti inelul,
Apoi - ochii, zimbetul, miinile, părul
Toată infățișarea ei - la urma urmei.
Numai silueta aproape imaterială,
Va rămâne strins legată de realitate
Dar nici-o femeie din această lume
Nu se poate compara cu ea.

RUSTEM KUTUI

Gîndiți-vă

Gîndiți-vă numai
Cîți oameni sint alături,
care au nevoie de-o vorbă,
de un ceai fierbinte,
și de-o stringere de mină.
Nimeni nu a bătut în ușa mea

Și nici eu nu am sunat pe nimeni
nu am pierdut hirtia pe scrisori,
deși știu sigur,
lingă prag se află așteptarea
și speranțele se pierd
ca frunzele copacilor bătrîni.

SILVIA KAPUTICHIAN

Purtăm o mare dragoste

Purtăm o mare dragoste,
Eu - pentru tine, tu - pentru alta.
Ne arde un foc puternic,
Al meu - pentru tine, al tău - pentru alta.
Tu aștepti un cuvînt, eu aștept un cuvînt,
Eu - de la tine, tu - de la alta,
În vis eu văd chipul tău,
Tu visezi chipul alteia.
Dar ce-i de făcut ?
Să ne fie milă de soarta noastră ?
De ce să ne plîngem ?
Trăim iubind :
Tu - pe alta, eu - pe tine.

Da „Pleacă“, și-am spus

Da, „Pleacă“, și-am spus,
Dar de ce nu ai rămas ?
Și-am spus : „Adio, nu mă aștepta“,
Dar cum te-ai putut depărta ?
În pofida cuvintelor mele,
Ochii mi s-au umplut de lacrimi
De ce ai crezut cuvintele ?
Și nu ai crezut ochii mei ?

E. A. BARATINSKI

Încredere

Nu-i adevărat, te-a mințit lumea
Ca și înainte respir pentru tine,
Și nu ți-ai pierdut cu anii
Drepturile asupra mea.
Am ridicat în slăvi pe altele,
Dar pe tine te-am păstrat în adîncul inimii.
M-am închinat altor chipuri
Dar cu neliniștea celui credincios ție.

Traducere din limba rusă
CONSTANȚA MODEL

„FIINȚA UMANĂ ESTE DE O BOGĂȚIE INCOMENSURABILĂ“

— dialog cu scriitoarea braziliană Nélido Pinon —

Nélido Pinon este una dintre cele mai reprezentative voci ale literaturii braziliene actuale. Proza-i densă, complexă, dezvăluie inepuizabila poezie a gândirii ei : un univers primitiv, sălbatic, cufundat într-o densă mitologie care-i servește la descoperirea misterelor existenței. În casa ei din Barra, Rio de Janeiro, a răspuns întrebărilor noastre și a pus la rîndul ei întrebări ce ascund un amestec neobișnuit de rațiune și intuiție.

— Cum ați început să scrieți ?

— Altfel decît majoritatea scriitorilor, dacă mă gîndesc că aproape toți încep cu o povestire, cu scrieri scurte. Pe mine, dimpotrivă, m-a atras de la început proza de mare întindere pentru că oferă o viziune polisemică asupra realității. Este un adevărat tablou social care scoate la iveală tot ce e omenesc : pasiuni, conflicte psihologice ; limbajul reprezintă, la rîndul lui, o provocare majoră. Am fost dintotdeauna fascinată de ideea că poți înțelege o epocă, o întreagă societate prin intermediul unui roman.

— Și totuși, în ciuda pasiunii dv. pentru roman, reveniți uneori la nuvelă, la proza scurtă.

— Da, dar o fac gîndindu-mă în permanență la roman, pentru că am sentimentul că doar acesta mă poate pune la încercare ca scriitor. Mulți consideră că ar trebui să mă dedic mai mult nuvelei dar, cînd observ realitatea cu polifonia ei, mă gîndesc că romanul este cel mai potrivit gen pentru a o reflecta. Este ca și cum ai descoperi ultimul oraș care s-a construit și ai ști că acolo, în mijlocul lui se află cel dintîi oraș din lume. Tentația este imensă și simți brusc nevoia să te scufunzi în acest oraș originar...

— În ce măsură influențează teme ale alegerea povestirii sau a romanului ?

— Ele determină alegerea. Cînd autorul se gîndește la o temă trebuie să fie suficient de sensibil pentru a ști unde s-o încadreze. Fiecare temă își are un destin al ei, o dimensiune temporală în pagini, și scriitorul trebuie să-și asculte intuiția, să simtă pulsul textului, pentru că un text are suflet, are o muzică a lui, respiră, are probleme cardiace... textul este o persoană, dar este o persoană extrem de misterioasă pentru că-n el sălășluiesc mii de suflete, un oraș poate ; un adevărat registru civil.

— În acest univers complex, cum numiți dv. textul, ce se întâmplă cu relația autor-personaj ?

— Este o relație haotică, complexă. Autorul vrea să creeze un personaj important, energetic, care să se elibereze de sub tirania sa, deși apoi tot autorul este cel care nu rezistă tentației de a-l subjuuga după voie.

— Deși se poate ca acest personaj să devină atât de independent încît să scape din miinile autorului...

— Tocmai asta voiam să spun... De multe ori personajul își cîștigă propria personalitate, are strălucire, cuvinte, gînduri și pasiuni proprii. Se produce atunci un scurtcircuit : pasiunea personajului intră-n conflict cu pasiunea autorului. Autorul scrie și personajul îl deranjează, spunîndu-i : „Îmi pare foarte rău, dar n-am să fac ce mi se impune...“. În „La República de los sueños“, au existat momente precise din această dispută ; anumite personaje respingeau fraze care

le fuseseră atribuite, așa cum ești tentat să respingi obiectele ciudate. Le-am înțeles logica și am tăiat frunzele respective ; și abia atunci mi-am dat seama că personajele mele n-ar fi putut reacționa niciodată cum aveam eu de gînd să le pretind. Fiecare personaj își construiește propriul univers în interiorul textului, iar eu nu-i pot impune nimic din ceea ce i-ar putea răni propria estetică. Narratorul comandă textul, atunci însă cînd personajul are o estetică bine definită, acesta începe să-l învețe pe autor.

— Într-una din povestirile dv., un personaj afirmă :

„În urma lor, cortegiul străbătea străzile, vinînd fluturi. Aveai sentimentul divinității“. (...)

— Familia mea, din ambele părți, este din Galicia. Galicienii sint celți, și n-a existat în toată Europa o rasă atît de cufundată-n imaginar, în divin, ca aceștia. Celții se spovedeau zilnic zeilor pe care-i venerau apoi în ritualuri cu sînge omenesc. Cînd aveam zece ani, m-au dus în Galicia să cunosc pămîntul străbunilor mei și doi ani am văzut ce înseamnă viața rurală în Galicia, cu tot ce are ea mai primitiv. Am văzut cum se ară pămîntul în aceste sate străvechi, am ascultat legende spuse de bătrîni, legende care se transmisese de la o generație la alta.

Consider că-n om pot avea loc toate transformările posibile ; că omul reprezintă mai mult decît ceea ce gîndeste, mai mult decît ceea ce reușește să realizeze. În plus, susțin că artiștii cei mai sensibili sint cei care n-au abandonat un aspect esențial al creației, și anume intuiția ; aceasta atrage după sine cunoaș-

terea, este, dacă vrei, punctul ei de lansare. Răspunzînd la întrebarea dv., îmi place să fac un colaj de sacru și profan, apolinic și dionisiac. Ființa umană este de o bogăție incomensurabilă, e o ființă dotată cu pasiune, fără ca acest lucru să împiedice existența lucidității.

— Unul din personajele dv. afirmă : „Întotdeauna a sălășluit în mine teama de moarte“. Credeți că, pe lingă multe altele, acesta este un motiv pentru care scrieți ?

— Tot ce se poate... mă gîndesc că, adînciți cu toții în dramaticul nostru orgoliu de a supraviețui, dorim să ne prelungim cumva viața telurică. E inutil să te mai gîndești că studiezi, citești, te dezvolti ca personalitate, trăiești, cîștigi experiență și apoi dispari fără a lăsa vreo urmă... Cum este posibil să faci atîta efort, să ajungi un Beethoven, de pildă, pentru ca apoi să te evapori pur și simplu ?

Artistul este acea persoană care observă realitatea și o transcrie și presupun că orice artist este puțin fascinat de ideea de a fi etern prin opera sa.

M-a pasionat întotdeauna scrisul și mi-a plăcut să descopăr singură ce a însemnat literatura de-a lungul secolelor. Aș risca afirmația că literatura reprezintă sociologia majoră. Cuvîntul este un element sacru, îl explică pe om, cuprinde sentimentul uman, îl limpezeste. Mă pasionază să înregistrez circumstanțele umane, să arăt celorlalți cum este viața pe care ei o trăiesc uneori fără s-o perceapă. Scriitorul își oferă vocea pentru a deveni purtătorul de cuvînt al comunității.

— Ați străbătut diverse etape în cariera dv. literară. Metafizica, poezia, realismul. În ce manieră se încadrează această renovare permanentă cu etapele ei vitale ?

— E inevitabil ca creația să aparțină unei. Nélida aflată într-o permanentă stare de efervescență și frîmîntată totodată de problemele ei personale. Sint o femeie a epocii mele, braziliancă, scriitoarea care se eliberează de cei 20 de ani de dictatură, care a luptat mult și care duce cu sine bucurii, tristeți, înșelăciuni, iluzii. Deci, fiecare carte izvogoște dintr-un nou punct de vedere pe care realitatea a continuat să mi-l imprime. Accept acest lucru și mă reinnoiesc continuu intrucît mi se pare important să reinnoiesc concepte în interiorul creației.

— Care este, după părerea dv., misiunea scriitorului ?

— Scriitorul în America Latină are mai multe misiuni. Pe de o parte, pe cele universale : să scrie bine, să fie un autor serios, să perceapă corect realitatea, să-și folosească imaginația și să permită scrierilor sale să se amestece cu istoria. Iar pe de altă parte are misiunea scriitorului latino-american : să fie o persoană etică, o persoană implicată în realitatea imediată, reprezentînd o conștiință vie a comunității sale. Trebuie să-și spună cuvîntul, să participe, să sprijine problemele cruciale ale omului în epoca istorică din care face parte. Și mai are, de asemenea, datoria de a scrie fără a aștepta recompense, chiar și cu tristețea celui care observă că gloria nu i-a ieșit în întîmpinare. Cea mai mare recompensă a scriitorului este fidelitatea sa față de misiunea ce o are de îndeplinit.

— Unul din personajele dumneavoastră afirmă : „Destinul omului este acela de a-și scoate succesiv măștile de pe față“.

— Vorbesc întotdeauna despre măști, e una din obsesiile mele. În romanul meu : „Tebás de mi corazon“, personajele doresc să aibă o altă identitate, să-și fure măștile, dar cu cît unul fură mai multe măști de la ceilalți, cu atît se ascunde mai mult. Personajul se îndreaptă spre destinul său pe măsură ce-și smulge măștile ; bineînțeles că aceasta este o postură teatrală de percepere a realității, dar eu o trăiesc în maniera aceasta.

— Un alt personaj spune : „Ea îmi umpluse existența cu abisuri pentru a conviețui cu ardoare“. Considerați că pasiunea artistului îl face adesea pe acesta să depășească starea abisală ?

— Cred că poate fi și asta, dar nu vreau să dau o nuanță tragică destinului scriitorului. Poți trece prin haos, dar nu ai nici un motiv să rămii în el.

— În cazul acesta, dumneavoastră nu împărtășiți concepția că artistul reprezintă antena lumii ?

— Nu, nu cred ca el să fie un precursor, pentru că nu el inventează viața, emoțiile, sentimentele ; această concepție mi se pare a fi o iluzie. Artistul are, de acord, un ochi magic care observă, care percepe, el este moștenitorul unei culturi cu diversele sale expresii, prin urmare, el este unul dintre oamenii cei mai dotați pentru a capta realitatea timpului pe care-l trăiește. Să spunem, în acest caz că realitatea este precursoră.

— Vorbiți-mi despre literatura braziliană actuală.

— Literatura braziliană a avut, printre alte nume de răsănit, un Lima Barreto, un Machado de ASSIS. O țară care a avut un Machado de ASSIS în teritoriul său este o țară cu o literatură ce merită o examinare atentă, studiu, respect. Sintem succesorii marilor nume și de aici rezidă responsabilitatea noastră. În momentul de față există mari autori de romane, nuvele și poezie. Și încă un cuvînt despre elementul fantastic ; acesta este prezent și-n literatura noastră și-și trage seva din diferite rădăcini.

Limba este patria, este revelația omului, este naționalitate. Trăim un moment important, care coincide cu o anumită recunoaștere a autorilor brazilieni în exterior, nu suficientă, dar este, totuși, un început.

Limba noastră a fost apreciată la justa ei valoare, deoarece scriitorul brazilian nu are vocația exilului, noi am fost de mici educați că Brazilia e țara viitorului, și atunci cine și-ar dori să abandoneze viitorul ?

— Care ar fi cea mai periculoasă piedică pentru un scriitor ?

— Timpul, timpul...

(După revista „Clarín — Cultura y nación“)

Traducere și adaptare
LUMINIȚA VOINA-RĂUȚ

1) „La República de los sueños“ — Republica viselor (n.t.).

